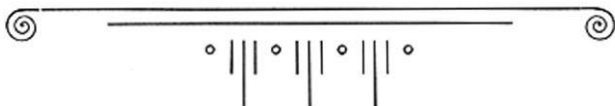

LJUBLJANSKI ZVON

Vsemir.

Nočni čas, kakó si mi prijazen!
V črni plašč je gozd in log odet,
strast, zavist, obup, vse, vse počiva,
v sladkem snu se ziblje širni svet.

Širni svet? O ne, jaz čujem pozno,
roko da v pozdrav mi beli dan.
O kakó vas ljubim, tihe ure,
o kakó je duh moj razigran!

Plove, plove do zvezdá nebeških
in še dalje, in mejá nikjer . . .
O vesoljnost, nedogledna večnost,
kdo, pač kdo umeje te: vsemir?

Med teboj, med nami noč je večna,
zijajoč prepád je in brezdanj.
Kjer za hip zjasni se, tam rodi se
tisoč še nerešenih vprašanj.

Večna noč, prepád zijá brezdanji . . .
Večni dan? O tega ne poznam!
Neumljiv si kaos mi vsemirje,
neumljiv si meni: Kaj in kam!

Kaj in kam . . . O jaz ti pojem himno,
ah, s tresočo pišem jo rokó . . .
Zarja, trka mi na rosna okna! . . .
Žarki trudno v sen okó zapró . . .

Fran Valenčič.

Noč.

Povest. Spisal Josip Kostanjevec.

Drugi del.

I.

Giho je bilo v tesni sobi. Priprosti zastori ob nizkih oknih so bili skrčeni in skozi motne šipe se je sivilo nastopajoče jutro. Nad vzhodnimi gorami se je že dvigal rumenkast pas, obrobljen s prozornim vijoličastim robom. Na ulicah se je začejalo življenje, oglašali so se že napol zaspani glasovi, ropotali so vozički in vozovi, a vmes udarjale ob tlak stopinje mimohitečih delavcev in delavk. Semtertja se je začul z oddaljenega dvorišča hripav glas petelinji. Skozi ulice pa je zdajpazdaj naglo, neslišno švignil svetlejši pramen kakor nenaden blisk ter svetil niže, vedno niže, da so se natančno razločevali najbolj skriti predmeti. Mimo hiš je zaspano stopal čuvaj ter ugašal svetiljko za svetiljko. Duri kavaren so se odpirale, premikali so se z ropotom stoli, tla so se škropila in pometala; pekovski učenci z belimi kapami in zabuhlimi obrazi so se leno prikazovali na pragih ter oddajali, mehansko preštevajoč, svoje blago . . .

Komtoarist Robert Z. se je tačas šumno obrnil v svoji postelji. S suhimi, bledimi rokami si je pomencal krmižljave oči ter takoj skočil izpod odeje. Stopil je k oknu, ga odprl ter zrl čez morje streh tja v daljavo. Njegova soba je bila visoko pod streho in nudila je razgled daleč tja do obronkov sivih gora na zahodu. Komtoaristovo oko je obviselo nekje daleč daleč ter zrlo sanjavo, zamišljeno. Prsi so mu bile razgaljene in hladni jutranji vzduh je silil do njih, da so se nehote širile in vzdigovale. Sklenil je roke pred seboj, da so se prsti ovijali drug drugega, ter stal tako nekoliko minut. A tedaj se mu je izvil polglasen vzdih in ustnice so mu vztrepetale.

»Zakaj ne spiš, Robert?« se je oglasil ženski glas v postelji. »Sinoči si šel spat tako pozno, a zdaj si že pokoncu. To te uničil!«

Komtoarist ni odgovoril ničesar, niti se ni obrnil.

»Ali ne slišiš? — Pridi k meni!«

Zadnje besede so bile izgovorjene tiše in z mehkim, izrazitim glasom.

Toda oni se je samo obrnil in molče opazoval njo, ki se je bila napol vzdignila v postelji ter prožila proti njemu svoje polne, okrogle lakti. A v tem hipu je že sklonil glavo ter srpo zrl v tla. In črez njegovo lice je šinil teman oblak, da je bilo videti mrklo in odurno.

»Robert!«

Njen glas je bil proseč in iz njega se je slišala prikrita bolest. Tedaj je pa stopil bliže nje ter jo prijel za gorko roko.

»Kaj hočeš? — Spati ne morem«, je dejal hlastno in skoro jezno.

»Spati ne moreš? — In zakaj ne? Kaj ti razjeda srce, ljubček? — In to je že tako dolgo, kar ne moreš spati! A meni ne razodeneš tega, kar te muči, kar ti krade spanec, kar ti dela noči tako dolge in strašne! — Govori, razodeni se!«

Njeno čelo se je naslonilo na njegovo roko in ustnice so se mu dotaknile prstov. Bile so vroče, žejne.

»Čuj me, Metoda«, je dejal nato ter ji odtegnil roko. »Ali ne slutiš ničesar? Ali ne sumiš, kdo bi bil morda kriv takega mojega stanja? Res ne? — No, blagor ti, da imaš tako čisto vest, da se ne zavedaš, oziroma, da si ne moreš misliti, kdo je kriv takega mojega stanja. Le mirna bodi, mirna, ne razburjaj se . . . Izkušal se bodem poboljšati . . . morda se mi posreči.«

Iz njegovega naglasa je sevala neka čudna pikrost, neka globoka notranja žalost, ki se pojavlja semtertja nepričakovano, nenadno. Ona pa je povescila glavo ter si zakrila oči z rokami . . .

Komtoarist je sedel na stranico posteljno ter umolknil. Semtertja se mu je zganila roka, kakor bi hotela seči tja do nje ter se oviti njenega trupla, njenega gorkega tilnika, a vselej je omahnila ter obležala zraven njega na oguljeni odeji . . .

Tako sta ždela nekoliko časa, vtopljena vsak v svoje misli.

Bile so težke te misli, ki so ležale na komtoaristovi duši. Že nekoliko dni mu je bilo hudo, da se ni mogel razvedriti, da je moral hoditi s povešeno glavo v pisarno, kjer je zvečil pero ter delal le z največjim naporom in studom. In tega je bila kriva oseba, ki jo je najbolj ljubil izmed vseh na svetu, pred katero je padal v prah in ki je bila solnce njegovega življenja, kriva je bila njegova žena Metoda. Da, ujel je bil pogled, ki se je menjal ob neki priliki med njo in — Alfredom. Ta pogled je kakor blisk posvetil v njegovo notranjost, v njegovi luči so se hipoma in jasno začrtali marsikateri sami na sebi nepomenljivi dogodki ter zadobili popolnoma nov,

določen pomen, ki ni dopuščal nikakega dvoma. Čudno, en sam pogled!

Kako je že bilo? Ah, da! Povabil je bil Alfreda, ki je bil prišel tudi za njim v C. ter pisaril pri nekem advokatu. Povabil ga je bil na skromno večerjo, ker je tako želela ona. In sedeli so pri večerji, ona nasproti Alfredu, on na sredi. In mali Slavko se je igral v kotu pri oknu. Sedel je že sam in bil čvrst, krepak dečko.

Trčili so bili s kozarci in jih izpraznili na zdravje in srečo otrokovo.

»Da bi ti bil v ponos in veselje!« je dejal Alfred. Toda njegovo oko se ni srečalo z Robertovim. Kakor bi ga bila obrnila nenadna mogočna moč, vprlo se je za hipec v njo, Metodo. In zaiskrilo se je ter zasijalo v neizmerni sreči. In tudi njen pogled je bil mehak kakor še nikdar, a se je takoj preplašen obrnil proti Robertu, ki je v tem hipu onemel ter v razburjenosti prevrnil čašo, da je vino curljalo po tleh. Toda Alfred se je že brezskrbno smejal ter se šalil s prijateljem, kakor bi se ne bilo pripetilo nič posebnega. Metoda je stopila k otroku ter ga pritislila k sebi, a Robertu je legel na prsi kamen, ki se ni hotel odvaliti niti tedaj, ko mu je preobilo zaužito vino razbelilo možgane.

A od tistega večera nima miru in pokoja. Vedno in vedno mu šumijo po ušesih besede »da bi ti bil v ponos in veselje«, a takoj za njimi ga straši oni pogled, ki se mu je videl, kakor bi bil hotel popraviti izgovorjeno napitnico ter reči: »Da bi nama bil v ponos in veselje!« —

Huj, kako je to hudo! Toda Robert je nosil svojo bol zaprto na dnu srca. Niti z besedico se ni izrazil proti svoji ženi. Samo danes zjutraj ga je nenadno preplula neka slabost, danes mu je zapiralo sapo in moral je govoriti . . .

Metoda se je prva zdramila. Z drhtečo roko ga je prijela za desnico ter se ozrla vanj.

»Robert, ti mi očitaš nekaj, česar ne razumem. Ne, popraviti se moram! Dobro razumem, kar mi očitaš. Saj so tvoje besede jasne in določne. Toda nečesa drugega ne morem razumeti. In to drugo je: Kako moreš ti, tako blag človek, hkratu postati tako nepravičen, tako — surov proti — svoji ženi!«

Izpustila je njegovo roko ter se obrnila v stran. Bilo je prvič, da sta se žalila.

Robert se je stresel ter se ozrl, kakor bi mu bil kdo nenadoma stopil za hrbet ter se dotaknil njegovih ramen. A čudno!

Te ženine besede ga niso razvedrile, nego so ga še bolj potrle. Ona je razumela, in da je razumela, to ravno potrjuje njeno krivdo, to dokazuje, da se ne čuti nedolžne! V tem trenutku je bil trdno prepričan, da si je oni pogled tolmačil prav, da ga soproga vara z Alfredom. Pesti so se mu nehote skrčile in ustnice trdno stisnile.

Hotel je vstati, a pri tem se je ozrl še enkrat na soprogo. In tedaj je zagledal njene oči, ki so bile vprte vanj očitajoče in z izrazom globoke srčne žalosti. Obrnila se je bila rahlo in skrivaj proti njemu, predno se je bil vzbudil iz svojega mučnega razmišljanja.

In v tem hipu se je v komtoaristu nekaj omehčalo. Kakor sen so izginile srčne muke, pred oči so mu stopili samo krasni trenotki, ki jih je doživel v njenem objetju, samo sladke ure, ki jih je presanjal, topeč se v blaženosti ob njenem čarobnem pogledu. In tako bitje naj bi ga varalo?! Ne, nikdar ne, nikdar ne! V njegovo dušo se je naselil kes ter jo preplul celo in popolno, a usta so mu zavrisnila:

»Metoda, moja Metoda!«

In ležala sta si v tesnem objetju dolgo, dolgo . . .

Skozi okno so se vkradli prvi rumeni žarki ter razsuli svoje zlato po bornem pohištvu. Zapletli so se tudi v rumene kodre Slavkove, ki je ležal zraven mamice, ter se spuščali polagoma niže, poljubljač mu zaprta očesca in topi nosek. Papa se je pa tačas sklonil nadenj ter ga na lahko zagrnil čez obrazek, da bi ga prehitro ne zbudili . . .

Ko se je kmalu nato odpravljal komtoarist z doma po vsakdanjih svojih opravkih, privil se je vnovič k soprogi ter dejal:

»Kaj ne da sva zopet prijatelja? — Saj si mi odpustila?!«

Podala mu je roko ter ponudila ustnice v poljub . . .

(Dalje prihodnjič.)

Viktor Hugo.

Ob stoletnici njegovega rojstva. Spisal Fr. Svetič.

koro ob istem času sta slavili pred kratkim vztočna in zapadna Evropa vsaka svojega leposlovnega veleuma. Francozi so praznovali stoletnico rojstnega dneva svojega največjega pesnika Viktorja Huga, Rusi pa petdesetletnico smrti Nikolaja Vasiljeviča Gogola. Prvak francoskih pesnikov in genialni ruski realist sta si malo podobna. Gogol je bil sicer v mladih letih tudi šel za nekaj časa v megleno, čudeno kraljestvo sanjave romantike, toda kmalu se je povrnil in krenil na drugo pot, kmalu je segel v sodobno domače in resnično življenje ter je postal mojster nove realistične smeri. Viktor Hugo pa, ki se je v začetku pač nagibal h klasicizmu, je bil tudi pozneje, ko so se mu razbistrili umetniški nazori, celo dolgo dobo svojega življenja in pisateljskega delovanja veren, vnet romantik ter se je povzpел do časti prvega svečenika v hramu svoje boginje. To smer so vsadili v pesnikovi duši menda že vtiski, ki jih je bil sprejel v svoji najnežnejši mladosti.

Rodil se je bil Viktor Hugo l. 1802. v Besançonu. Njegov oče je bil polkovnik, pod cesarjem Napoleonom je postal general. Pesnikova mati, Sofija Trèbuchet, je bila iz znane, kraljem zveste, prevratu in cesarstvu sovražne pokrajine Vendée. Prvih deset let je preživel pesnik zdaj tu, zdaj tam, kamor je baš očeta klicala vojaška služba: deloma na Francoskem, deloma na Laškem, deloma na Španskem, potem zopet na Francoskem. Leta 1867. je bil Hugov oče guverner v Avelinu na Laškem, kjer je imel vedno dovolj opravka s preganjanjem razbojnikov (Fra Diavolo!). V tem času je videl Viktor marsikaj strahovitega in slišal marsikatero čudovito povest iz razbojniškega življenja in tako si je že takrat nabral zalogo romantičnih motivov za svoje poznejše spise; primeri: »Hernani« in »Le roi s'amuse«. Ko je prišel Viktor Hugo l. 1809. s svojo materjo v Pariz, je skrbel general Lahorie po očetovsko zanj in ga poučeval, Lahorie pa se je zapletel v zaroto zoper Napoleona, katero je osnoval general Malet. Lahorie in Malet sta bila zajedno ustreljena l. 1812. Ta dogodba in morda tudi vpliv njegove matere Vendéevke sta vcepila mladeniču sovraštvo do cesarstva. V mladih letih je bil Viktor Hugo pristaš obnovljenega kraljestva, konservativec in legitimist.

Toda dolgo se ni priznal k tej barvi. Nesposobna kraljevska vlada je izgubila na Francoskem kmalu vse zaupanje in spoštovanje ter se je pristudila pravim, iskrenim rodoljubom, katerim se mora Viktor Hugo po pravici prištevati na prvem mestu. Po smrti velikega Napoleona se je začel Hugo navduševati za tega junaka in njegovo nedosežno slavo. Leta 1827. je objavil pesem »Ode à la colonne de la place Vendôme« — odo Napoleonovemu spomeniku na trgu Vendôme. V tej pesmi slavi Hugo Napoleonovo velikost in se obenem odpoveduje royalizmu, s katerim se ni mogel več sprijazniti, tudi ne, ko je po julijevem prevratu (1830) zasedel francoski prestol »meščanski kralj« Ludovik Filip. Čeprav je Hugo iskreno občudoval velikega Bonapartea in bi bilo misliti, da je postal prepričan bonapartist, za princa Napoleona, za »stričevega stričnika«, kakor ga je imenoval, se ni mogel ogreti Hugo, bil mu je najtrdovratnejši nasprotnik. Streljal je nanj strupene puščice v svojih verzih, osobito v pesmih »Chatiments« (Šibe) in »Napoléon le Petit« (N. Mali). Zaradi poslednjega spisa je iztiril Napoleon III. pesnika iz Francoske. Da bi bil prav blizu ljubljene domovine, se je naselil Hugo na (angleškem) otoku Jersey. Od tam je zabavljaval marljivo in bičal Napoleonovo gospodarjenje. Bil je in ostal je nespravljiv vkljub vsemu prigovarjanju. Ko so ga nekega dne vprašali, ali bi cesarja sprejel, če bi ga prišel posetit na otok, je odgovoril Viktor Hugo ponosno: »Rekel bi mu: »Izvolite vstopiti, tukaj bodite kakor doma — toda jaz grem z doma«. Od julijske revolucije dalje se je priznaval Viktor Hugo k novodobnemu liberalizmu. Pojem liberalizma je izgubil v novejšem času tuintam svoje dobro ime. Ni čuda. Kako so ga ponarejali in kaj vse je postalo iz liberalizma v nekaterih evropskih državah, Bog se usmili! Toda Hugov liberalizem je bil v resnici liberalizem; pesnik ga je izrazil najlepše z blagim izrekom, da nobeden človek nima pravice, siloma držati v svoji oblasti drugega človeka, in da nobeden narod nima pravice, kratiti svobodo drugemu narodu. — Viktor Hugo je menjal sicer večkrat svoje politične in socialne simpatije in antipatije. Iz konservativnega royalista in nasprotnika cesarstva je postal občudovalec Napoleona I., liberalec in odpornik francoskih kraljev. Po prevratu l. 1848. pa ga vidimo zopet v boju zoper bonapartizem. Od l. 1848. dalje se je začel nagibati k demokratizmu in med francosko-nemško vojno je bil naklonjen celo komunizmu, pravijo, morda vsled sovraštva do Napoleona. Nikakor pa se ne more reči, da je katerikrat obračal plašč po vetru in da se je prilizoval svojim Avgustom. Svoje nazore je menjal iz resničnega

prepričanja. V enem pa si je ostal zvest celo svoje dolgo življenje: v iskreni ljubezni do svoje francoske domovine in posebej še do svojega lepega, preljubega Pariza, do »mesta svetlobe« (ville lumière) in »glavnega mesta sveta«, kakor ga »rad imenuje«. Po Napoleonovem padu se je vrnil pesnik jeseni l. 1870. v Pariz, kamor ga je vleklo srce.

Svoj pesniški genij je pokazal Viktor Hugo že v zgodnji mladosti. Chateaubriand je opozarjal čestokrat na Huga, ko je bil še deček, in ga imenoval »enfant sublime«. S petnajstim letom je začel že prav resno svoje pisateljsko delovanje, ko se je l. 1817. potegoval z neko pesmijo za častno nagrado francoske akademije. Hugovo prvo večje delo so »Ode in balade« (1822), ki se kakor njegova poznejša dela, bodisi v vezani, bodisi v nevezani besedi, tudi že odlikujejo po izredni pesniški sili, po pestrih obrazih, po čudovitem vzletu in krasnobujnem jeziku. Lirika se prilega našemu pesniku najbolje, zlasti mu ugaja visokoleteča in doneča oda, ali pa tudi vznesena in obenem zbadljiva politična pesem. Priprosta pesmica, chanson, se mu ne posreči posebno; v le-tej je Béranger pač večji mojster. Razen od in balad je ustvaril Hugo še dolgo vrsto drugih raznovrstnih lirskih umotvorov, med katerimi so najimenitnejši: »Les Orientales«, »Les feuilles d'autoume« (Jesenski listi), »Les chants du crépuscule« (V večernem mraku), »Les voix intérieures« (Notranji glasovi), »Contemplations«, »Chansons des rues et des bois« (Po ulicah in po lesih), »Légende des siècles«, »L'amice terrible« i. dr. Zgodaj je začel Hugo tudi s povestjo. Izmed njegovih romanov so najslavnejši: »Notre-Dame de Paris« (1831), »Les misérables« (Siromaki), »Les travailleurs de la mer« in »Quatre-vingt-treize« (Leta 1793.). Dandanes, v dobi realizma in naturalizma, so Hugovi romani seveda dokaj pozabljeni. Romanopisca Huga so pač tudi nekoliko zatemnili sodobni resni tekmeči à la Flaubert, Daudet, Zola. Tudi večina Hugovih gledaliških iger se dandanes precej zanemarja. »Cromwell«, »Amy Robsart«, »Marion Delorme«, »Marie Tudor«, »Ruy Blas«, »Les Burgraves« se zunaj Francoske komaj še kje igrajo. Nekatere pa so postale lastnina vseh narodov in so služile za snovi slovečim operam: »Hernani« (Verdijev »Ernani«), »Le roi s'amuse« (Verdijev »Rigoletto«), »Lucrèce Borgia« (Donizettijeva »Lucrezia Borgia«). »Hernani« (1829) se je igral prvič v Parizu (Théâtre français) in je vzbudil nepopisljivo navdušenje. Mladi Hugo se je postavil s tem umotvorom na čelo francoske romantike. Vrhunec Hugovega romantizma je trilogija »Les Burgraves« (1843). Ko se je upri-

zorila ta igra, je propadla dodobra vsled hujskanja nasprotnikov Hugove muze. Pesnik je bil tako užaljen in potrft, da je nehal od-sihmal pisati za oder. Zadnjič pri stoletnici pa so prišli baš zopet »Les Burgraves« na oder kot slavnostna predstava.

Huga proglašajo Francozi za svojega najboljšega pesnika in ga prištevajo sploh največjim pesniškim veleumom. Nefrancozom se zdi ta neizmerna slava vendar pretirana, ali tudi drugi narodi radi pri-trjujejo Francozom, da je Hugo v resnici bleščeča zvezda na nebu poezije. Skoro sedemdeset let je kraljeval nad francoskimi leposlovci in neizmerno vplival na razvoj novejšega slovstva francoskega. Na-pram hladnemu klasicizmu je nastopil kot ognjevit romantik in ne-ustrašen novotar. Dasi ni bil on začetnik in osnovelec romantiške smeri, je postal vendar kmalu on prva oblast v njenem kraljestvu in privedel jo je on do najsijajnejše visočine. Francoski jezik je povzdignil Viktor Hugo do najvišje popolnosti; tako krasne fran-coščine ni pisal pred njim in po njem dozdej še nihče. Njegov slog je tako poseben, mikaven, spreten in živobojen, da mu ga ni para v slovstvu francoském. Škoda, da se Hugu tudi lahko očita po pravici, da preveč išče blestečih in bobnečih izrazov in pestrih obrazov, da preveč hlasta po duhoviti izvornosti v misli in besedi, da se preveč igra z antitezami in drugimi pesniškimi pripomočki. Njegov »faible« za donečo frazo je seveda precej razširjena fran-coska narodna slabost sploh, kateri dostikrat bobneča beseda in gledališka gesta nadomestuje žerjavico strasti ali pa toploto nežnega čutila. »The French are always a little on the stage« — Francozje stoje vedno nekoliko na gledališkem odru —, mi je nekoč opomnila Angličanka. — Toda bodi karkoli, pridružili smo se v duhu Fran-cozom s celim srcem, ko so častili pred enim mesecem spomin svojega velemoža — pesnika nevenljive slave, iskrenega rodoljuba, borilca za svobodo in apostola ljudoljubja. Slavnost je bila seveda vredna velikega moža in vredna velikega naroda. Udeležil se je je, posredno ali neposredno, ves narod. Udeležili so se je oficialni in neoficialni krogi, pisatelji, učenjaki, umetniki vsake vrste in tudi za-stopniki drugih narodov in dežel. Slavnostna govora sta imela naučni minister Leygues in bivši minister vnanjih del Hanotaux. V Parizu se je Hugu odkril 26. februarja spomenik. Češki narod je poslal k slavnosti odlične zastopnike, ki so jih Francozje sprejeli in odli-kovali s posebno prisrčnostjo.

Rapsodije bolgarskega goslarja.

Slike iz zgodovine bolgarske vstaje.

VII. Panadžuriška slavnost.

(22. aprila 1876.)

... „Подъ байракъ лични юнаци,
напети въ дрѣхи войнишки,
съ левове златни на чело
съ игланки пушки на рамо
и съ саби-змии на кръстѣтъ ...

Плетѣте вѣнци и китки,
да кичимъ глави и пушки!“

Христо Ботевъ.

V Panadžurišču danes zvonovi pojó.
Kaj ljudjé tako trumoma v mesto mi vró?
S hiše vsake zastava vihrá pri zastavi
in po ulicah gnete se glava pri glavi . . .

»Že gredó, že gredó!« — tisoč grl mi kričí . . .
Nepregledna se množica mimo valí.
Sred veselega, burnega vika in krika
tam po cesti se pisana četa pomika.

Panadžurišče, tihi balkanski ti kot,
je li sužnjev to tvojih slavnostni sprevod?
In konjica to raje ponižne je vaše,
ki ponosna, svobodna po ulici jaše?

To ni raja več! Vstaški to moj je Bolgár!
Glej té jezdece čile, pri paru tá par!
In kak gizdavo vzpenjajo konji vratove!
Samí tudi močí sedaj čutijo nove?

Pop Nedeljko! Kak viteško v sedlu sediš!
A v desnici se visok leskeče ti križ!
Jezdeč, jeli, še nisi procesije vodil?
Kakor raja si turška navadno peš hodil!

Za Nedeljkom dolg jaše tovarišev roj,
v oblačilih cerkvenih duhovnikov broj;
ko junaki hajduki na konjih sedijo,
evangelje in handžarje v rokah držijo.

Grujo Banski, pogumni vstaš-arhieriej,
svečeništvu na čelu sám jaše naprej;
zlatotkani, najlepši plašč danes odel je;
le ob velikih praznikih mašo v njem pel je.

Slava, Rajka Georgjeva! Prapor ta tvoj
prapor svet je, ki z nežnoj držiš ga rokoj!
Kak umetno nam v svili si težki ga stkala,
domovini, svobodi si ga darovala.

Krasna, dražestna, Rajka si mlada zares!
Ali danes si resna ko kerub z nebes!
In ko jašeš na sivcu, junaška devica,
plemenita se zdiš mi bolgarska carica! . .

Par za parom . . . Brez konca se vije sprevod.
To ni križev — do zmage veseli je pot!
Čuj, in pesmi po poti se oriyo glasne,
o svobodi pojó davorije prekrasne . . .

Ognjevite popevke hajduki pojó,
na dno pekla proklinjajo sužno igó;
a s hajduki vsa ulica živa prepeva,
kakor grom do Balkana ta himna odmeva.

In brez konca še vrste se vlečejo mi,
pod jahači pa konji rezgečejo mi . . .
Prapor Rajkin nad četami beli se dviga,
žar osvete, navdušenja v srcih podžiga.

Par za parom . . . Kdo jezdec pa tam-le je to?
Glej, obrača se vanj sedaj vsako okó!
Žrebec iskri na zadnji se vzpenja mu nogi . . .
Kdo junak je ta lepi, oblastni in strogi?

Glavo ruso črn krije mu visok kalpák,
 lev zlat sveti na njem se mu, narodni znak.
 Uzdo krepko drži in nateza v levici,
 handžar brušeni, goli on suče v desnici . . .

»Živel, vojvoda Benkovski, vstaški glavár!«
 »»Urá, duša hajdukov, bodoči naš car! . . .«
 In ustavil je konja . . . Grmijo pozdravi . . .
 Reče vojvoda svojim rojakom in pravi:

»V boj, Bolgari! Napočil osvete je dan!
 V prah sedaj mora pasti naš stari tiran!
 Prikipelo trpljenje je naše do kraja . . .
 Naprej! V boj za svobodo, podjarmljena raja!«

In zvonovi zvonijo in pevci pojó.
 In razlega krik bojni se v Srednjo goró . . .
 Lepa Rajka, hajduška junaška je vila
 v Panadžurišču puntarski prapor razvila . . .

VIII. Baj Stančo.

(7. maja 1876.)

. . . „Защо и какъ сѣмъ загиналъ
 и какви думи въздумалъ
 прѣдъ сѣмртѣта — — — — —
 — — — — — сѣмртѣ юнашка . . .“
 Христо Ботевъ.

Šumí zeleni Vid, šumí . . .
 Iz Tetevena sred noči

po cesti speje Turkov roj . . .
 In koga tirajo s seboj?

»Naprej, baj Stančo, le naprej!
 Kje biva Benkovski, povej!«

»»Kaj vojvoda pač naš vam mar?
 Jaz ne izdam vam ga nikdar!««

»Naprej! Še predno vstane dan,
 dospeti moram v Balkan!

»V votlinah Črne skale tam
si danes skrila ga — kje, veš sam!

»Do tja nam zdaj pokažeš pot,
pokažeš nam hajdukov kot!

»Naš bo upornikov glavár,
ki vstaja je podžgal požar,

ki kriv potokov je krvi
prelite té minule dni! . . .«

Šumí v prepadu bistri Vid,
most črezenj pnè se kamenit . . .

»Če vojvodo nam izročiš,
dar bogat ti od nas dobiš!

»Če ne — na mestu jatagan
poseka te! Naprej v Balkan!«

»»Ubog pastir sem le, ovčár!
a bratov ne prodam nikdár!

»»Ne, za zlató jaz ne prodam
junaka Benkovskega vam!

»»Kam skrila sem vojvodo nocoj,
ta tajnost pojde v grob z menoj!««

In skočil je v prepad z mostú.
Baj Stančo se ubil na dnu.

Kje skrila je vojvodo, molči . . .
In črezenj bistri Vid šumí . . .

IX. Baj Vuljo.

(12. maja 1876—1886.)

„Забъй, какъ братъ брата продава!“

Христо Ботевъ.

И
Тукaj! . . . Tukaј počijmo si, bratje!
Ni utrudil li vas že Balkan?
Kakšen krasen izlet v to pogorje,
kakšen jasen nam smeje se dan!

In posedli po trati smo mehki.
 Bukov gozd okrog nas zeleni;
 po goščavah prepevajo ptiči,
 potok globok pod nami buči . . .

Vse, ah, vse kakor nekdej! Nad nami
 se razpenja še isto nebó!
 Ah, in iste planine, doline
 in dobrave mi vidi okó . . .

Vse, oj, vse kakor nekdej . . . Le Turek
 danes tod že ni več gospodar!
 In nič več ne preganja tod raje . . .
 Ej, sam svoj je gospod zdaj Bolgár!

Je-li, Vuljo, ti sivi baj Vuljo!
 mnogo videl ti svoje si dni!
 Videl vstajo si našo in videl,
 kak preлива naša se kri . . .

Si li poznal hajduke-mučence?
 Hrabri Benkovski bil ti je znan,
 slavni vojvoda borcev bolgarskih?
 Znan poslednji njegov ti je dan?

»Čul o vojvodi našem sem mnogo . . .
 Čul sem tudi, kako je bil pal . . .
 Da, da . . . Pravili so mi sosedge . . .
 Nekdo bil ga je Turkom izdal!«

Veš li, kje je to bilo, baj Vuljo? . . .
 »Tu nekje, se mi zdi, tu nekje
 ustrelili so bili ga Turki,
 bašibozuki tistega dné . . . «

Ali kdo ga izdal je, baj Vuljo?
 Kdo bil ta Iškarjotov je sin?
 Vidiš, to si pozabil nemara . . .
 Naj pa jaz ti osvežim spomin!

Pred desetimi bilo je leti!
Pred desetimi leti . . . Pomlad . . .
Izpod jarma je raja bolgarska
htela dvigniti žuljavi vrat.

In naš Benkovski vodil junake
zoper Turke v krvavi je boj . . .
In premagana bila je raja
in premagan bil slavni je voj . . .

Pred desetimi leti, baj Vuljo!
O, če spomnim zdaj strašnih se dni,
ves se stresem, telo mi drgeče,
ledení mi po žilah se kri . . .

Tudi tí že trepečeš, baj Vuljo!
Je-li, grozen pač ta je spomin,
ko moril je upornike hrabre
in trpinčil jih divji Turčin! . . .

Pred desetimi leti! . . . Spomladi . . .
In pobegnil bil semkaj v Balkán
je s prijatelji Benkovski, vodja
pa se skrival tod noč je in dan . . .

Noč in dan po gozdovih, votlinah
ko obstreljena, plašna divjad . . .
Bašibozuk povsod za petami
in sovražnika hlad in pa glad . . .

In tedaj se pridruži beguncem
v teh gozdovih prileten ovčar;
pogostí jih in vodi po potih
jih neznanih ta brat naš, Bolgar . . .

Pa jih vodi in vodi . . . Ko pride
do brví, na samotni tam laz . . .
Ali kaj mi trepečeš, baj Vuljo?
Kaj bleđi ti takó zdaj obraz?

Ko so stali hajduki nesrečni
in pa Benkovski sredi brvi,
bašibozukov roj iz grmovja
na begunce namah ustrelí!

Vsi so padli — izdani, prodani!
Padel Benkovski slavni je tam . . .
Samo jeden ušel je svinčenkam
in se rešil . . . To jaz sem bil sam!

Tukaj, tukaj se to je zgodilo!
Da, prav tukaj-le tisti je laz! . . .
Ali kaj mi trepečeš, baj Vuljo?
Kaj mrtvaško je bled tvoj obraz?

In kdo bil nas prodal in izdal je?
Ne spominjaš že nič več se mar? . . .
Tí si bil Iškarjot naš, baj Vuljo!
Tí si tá izdajalec-ovčar! . . .

»Jaz sem bil izdajalec! . . . Resnica!
Jaz prodal sem vas vse bil tedaj!
Jaz izdal sem bil vojvodo Turkom . . .
O, gorjé mi, gorjé mi sedaj!

»Vreden nisem, da gledam še solnce . . .
Ustrelite na mestu me tu!
Kjer izdihnil je Benkovski slavni,
duša moja naj najde mirú!«

Ne, baj Vuljo! Ti moraš živeti!
Mi ne maramo tvoje krvi!
Kazen bodi življenje ti sámó,
in do smrti naj vest te skeli!

A. Aškerc.

Pesnik fra Grga Martić.

Ob osemdesetletnici njegovega rojstva dne 5. februarja.

Za »Ljub. Zvon« spisal Veljko Obradov. (Bosna.)

(Konec.)

petem spevu opisuje pesnik boj na Grahovem. Človeka pretresa strah, koliko se je prelilo tu drage slovanske krvi za »krst časni i slobodu zlatnu«. Diviti se moramo samo junaštvu obupane raje, katera se bori proti nečloveštvu svojega večstoletnega sovražnika. Ali dajmo zopet besedo pesniku in čujmo, kako nam slikovito predočuje sokob raje s Turkom:

Dvie se ljute zakvačile¹⁾ guje,²⁾
 dva se k' kraju izturila³⁾ druga,
 goloruka oba, neoprana.
 Zar⁴⁾ oružja ni imali nisu,
 ili su ga iztrunili⁵⁾ kleta,
 ter se grle⁶⁾ po pleća junačka,
 i kako se tište⁷⁾ na srdašca,
 sve jim vite⁸⁾ popucuju grude;
 koliko l' se mašu⁹⁾ milovanjem,
 sve jim zglavci¹⁰⁾ u povoru¹¹⁾ škriplju.
 Gonaju se po ledini ravnoj,
 zubma sieku, rukom sažimaju,¹²⁾
 a nogama zemlju prioraju.
 Obe ljute pocikuju¹³⁾ guje,
 obe pjenam zapjenile gustim;
 jedna biele uzriguje same,
 druga hripa biele i krvave;
 onoj težko, koja obe mieša,
 i s golom će skoro hroknut¹⁴⁾ krvlju.

¹⁾ Zakvačiti se, spoprijeti se; kvaka ali kuka (kljuka). — ²⁾ Guja ali zmiya, kača. — ³⁾ Izuriti, ausstossen. — ⁴⁾ Zar (v vprašanju), ali, kaj. — ⁵⁾ Iztruniti, herausstößern. — ⁶⁾ Grliti se, objemati se. — ⁷⁾ Tištati se, tiskati se, stiskati se. — ⁸⁾ Vit = vitek. — ⁹⁾ Mašiti se, greifen. — ¹⁰⁾ Zglavak, vka, pl. zglavci = člen, členek. — ¹¹⁾ Povor, lednica ali hrbtenjača, hrbtišče. — ¹²⁾ Sažimati, die Achseln zucken, ožimati. — ¹³⁾ Pocikivati, pociknuti, vpiti, kričati. — ¹⁴⁾ Hroknuti, hrokati, čem, grunzen, u grlu bljunuti.

Goniše se ravno i prijeko;
 al' se neće nijedan da svali,
 jer se svaki svojom majkom hvali.
 Al' jim majke nebile jednake:
 Kakvu koji sisu¹⁾ podojio,
 onako se zemlji poklonio.
 Hrdnu²⁾ njeki o ledinu tvrdu
 i kako je upao lagahno,
 pola³⁾ rake sebi izkopao.
 Ja sam mnio da je besa bila,
 do prvoga na tle pohrvanja,⁴⁾
 pa da će mu ostaviti glavu;
 al' oni se i prili⁵⁾ o nju.
 Da si mi se prigodila⁶⁾ vilo,
 gdje suparnik ukla⁷⁾ suparnika.
 Bijelijem zubma izpod vrata,
 i tvom bi se sgrstilo⁸⁾ srdašcu . . .
 Nek hrvanje, pa neka i klanje;
 Ma kako se ne poplaši kivan,⁹⁾
 da se groznom neutruje krvlju
 od pogani¹⁰⁾ protivnika svoga,
 kada mu je poloka¹¹⁾ iz vrata
 ko iz tikve¹²⁾ dušak vina rujna;
 i to mu bje napojnica trudu,
 da mu nije hrvanje zaludu.¹³⁾
 Tko bijahu te dvie guje ljute,
 dva hrvača i delije¹⁴⁾ krute?¹⁵⁾
 Za dolnjega neka pita majka,
 a gornjega Lovćen¹⁶⁾ zna junaka.

Str. 229—231.

¹⁾ Sisa, sesek. — ²⁾ Hrdnuti, hrnuti, hrdati (hrdnu je aorist): biti, tolči, lupnuti (lopnuti), udariti o zemlju, povaliti. — ³⁾ Pola, f., polovica; pol groba si je izkopao. — ⁴⁾ Hrvati se, rvati se, rvem se, ringen; rvač der Ringer. — ⁵⁾ Preti se, prijem se, parbiti se, inaditi se; prepirati se. — ⁶⁾ Prigoditi se, prikazati se, (dogoditi se, slučiti se). — ⁷⁾ Ukla je aorist od glagola uklati, zaklati. — ⁸⁾ Sgrstiti se ali sgaditi se; bilim movere. — ⁹⁾ Kivan, vna, vno, der etwas wider einen auf dem Herze hat, iratus alicui. — ¹⁰⁾ Pogan, ni f., blato. — ¹¹⁾ Polokati, položem, posrkati, posrebat, kakor pes popiti. — ¹²⁾ Tikva buča, der Flaschenkürbis, posoda, iz katere pijo vodo, vino. Nekdaj so Srbi v takih tikvah tudi nosili smodnik ob pasu. — ¹³⁾ Zaludu, badava, zaman. — ¹⁴⁾ Delija, Leibsoldat des vezir, vojnik, junak. — ¹⁵⁾ Krut = debel. — ¹⁶⁾ Lovćen je planina v Črni gori.

V vsej svoji pesniški veličini pa se je pokazal Martić, ko nam predočuje bojno polje Grahovo po tem krvavem boju. Šesti spev je najkrajši, pa tudi najlepši. V tem spevu opisuje Martić smrt kot osebo, in sicer takole:

Po pol dola crna baba šeta,
 baba crna u crnilu crnu,
 ona šeta, ništa joj nesmeta.¹⁾
 Kosu nosi²⁾ o ramenu svome,
 da što s kobi, da pokosi njome,
 ruke grablje,³⁾ da grabi za njome
 i vrč ijeda⁴⁾ za lijeka prieka.⁵⁾

Str. 266.

Evo kaj dela ta baba:

Baba vreči, a dolina ječi;
 baba leše⁶⁾ po ledini valja,
 mniš ona je vidarica⁷⁾ stara,
 pa junakom težke rane blaži,
 ali ona, ima l' još tko, traži,
 da mu gorcih trebuje ponudah,⁸⁾
 pa ga žučju i čemerom⁹⁾ davi
 i kosierom¹⁰⁾ oko vrata gnjavi.

i. t. d.

Str. 266.

Poleg babe gredo še volkodlaki, da izpijo krv iz junakov; gredo volkovi, da se najedo konjskega mesa; na polje so prileteli orli in gavrani, da se tudi nasitijo; prilezle se strupene kače, da se tudi one najedo junaških src; a vse to se vrši v temni, črni noči. Hvaložni narod se je spomnil svojih mučnikov, pokazal je svojo hvaležnost in je postavil na tem bojnem polju cerkev Trisvetnico.¹¹⁾ Pesnik pravi:

Nije slava konju ni junaku,
 več' čestitu Spasovomu danku,¹²⁾

¹⁾ Smetati, ovirati. — ²⁾ Kosa, f., pomenja tudi lasé, — ³⁾ Ruke grablje, roke so grablje. — ⁴⁾ Ijed, ijeda, m., jed, m., otrov, gnev, — ⁵⁾ Prijeki, a, o, nächste, na pr. prijeki lijek (zdravilo). — ⁶⁾ Leš, m., to se pravi o mrtvem človeku, osobito ako leži kje na polju, n. pr. može se preći s leša na leš. — ⁷⁾ Vidarica ali ljekarica, vidati = lečiti, zdraviti. — ⁸⁾ Ponude f. pl., kar se bolniku ponuja za jesti. — ⁹⁾ Čemer, m., strup, venenum, ira, aegritudo. — ¹⁰⁾ Kosijer, m., vinjek, (das Rebenmesser). — ¹¹⁾ Spasov dan, Spasov danak, Vnebohod. — ¹²⁾ Nebog = siromašen, ubog.

gdje nebogu¹⁾ sjerotinju spasi,
i vitežtvo vitezovah glasi.

Str. 271.

S šestim spevom se završuje bojno delo, zato je treba sedmi spev odstraniti iz tega epa. Sedmemu spevu je namreč naloga, da spoji ž njim naslednji ep.

Prihajam sedaj k tretjemu epu, kateri zavzema v izdaji »Osvetnikov« četrtlo mesto. Ta ep se razlikuje od prvih dveh v tem, da je pesnik poskusil v njem zvezati stihe z rimami, in sicer jako enostavno in enoglasno, kar bi se dalo predočiti s črkami: aa, bb, cc, čč, dd itd. Navzlic temu pa je ta ep, kar se dostaje epske tehnike, najdovršenejši, ker iz njega ni treba odstraniti ni enega speva, dočim nepristranski ocenjevalec mora iz prvega epa izpahniti prva dva speva, a iz drugega poslednjega. Omenjene, rekli bi, prisiljene rime so zavedle pesnika, da je bil primoran ravno radi tega navadni jezik nadomeščati s pretiranim umetnim jezikom.

V rečenem epu nam opisuje pesnik silno izprijenost turških sodnikov in njih nečloveško postopanje s tužno rajo. To nam pred očuje pesnik toli verno in živo, da človek gotovo misli, da ne čita mrtvih besed, nego da gleda žive osebe in da posluša žive besede. Kako tužna je bila raja, vidimo iz naslednjih stihov:

Crno nosi porušenik²⁾ ruho,³⁾
lakti vire,⁴⁾ vjetri⁵⁾ mu pazuh,
proz⁶⁾ opanke pukla peta zija,
a proz kapu gnjidav pram se vija,
crieva steže, da na glad ne reže,⁷⁾
i obraz mu blied i škorav⁸⁾ kaže,
kô li kruha bez prismake⁹⁾ smaže.¹⁰⁾

Str. 469.

Potem opisuje derventskega sodnika, Mahmud kapetana, človeka, v čigar srcu ni nobenega človeškega čustva ni za svojo obitelj a kamoli za bedno rajo. Evo, kakšen je ta sodnik:

¹⁾ Trisvetnica, cerkev na Grahovcu, namenjena od trojne osvete; ne vem, ali je bila sezidana. — ²⁾ Porušenik, ožaloščenik; porušiti, in Trauer versetzen, potem pomenja zerstören. — ³⁾ Ruho, n., tudi ruo, ruvo, obleka. — ⁴⁾ Viriti, im; komolci gledajo skozi raztrgano obleko. — ⁵⁾ Vjetriti, veter piha (duha). — ⁶⁾ Proz, kroz, črez. — ⁷⁾ Reziti, ein wenig angenehm beissen. — ⁸⁾ Škorav — runzelig, n. pr. platno, preja. — ⁹⁾ Prismaka (prismakati, zubeissen zum Brote), t. j. omršaj, m., košček mesa. — ¹⁰⁾ Smazati, pojesti; n. pr. smazao čitavo jagnje.

Sjedi srda ¹⁾ u svili i zlatu,
 na stoljištu srebrom populatu ²⁾
 krupna ³⁾ glava kanoti ⁴⁾ bundava, ⁵⁾
 iz nje vrieju dvije oči vrane,
 a njih kriju vedje neubrane; —
 gledaš lava, gdje zubi škripa,
 strah te tuši, ⁶⁾ groza dušu štipa . . .

Str. 469.

In kakšno zabavo ima ta sodnik:

Kad krv čudne ⁷⁾ tad mu bave ⁸⁾ sluge
 iz tavnice kojeg mučenika,
 ja l' dužnika, ja li pizmenika, ⁹⁾
 turi ¹⁰⁾ vrelo v njedra mu jaje,
 prži ¹¹⁾ jaje, sužanj poigraje,
 pržar njemu sladak smijeh gradi, ¹²⁾
 dok se vruće jaje ne ohladi.

Str. 475.

Ta nečloveški sodnik je lovil rajo, a sama raja mu je morala pri tem pomagati. Ako pa ni mogel ujeti kristjanov, jezil se je neizmerno Mahmud kapetan, dolžil je rajo in jo kaznoval. To so bile redne gonje, kako so Turki lovili hajduke. Mahmud kapetan je dal enega hajduka obesiti strmoglavce. Mojstrski nam pesnik slika junaštvo krščanskih hajdukov Kike in Zelića; živo nam predočuje njiju hajduško življenje v gozdovih, proslavlja njiju plemenitost, s katero sta zaupala »turški« besedi, ter nam naposled opisuje njiju tragično smrt, kateri je iskati primera v zgodovini. Kiko in Zelić sta morala propasti in umreti, ker sta hotela osvetiti na Turkih nasilstvo, katero je zadavala raji turška — pravda! Radi tega pa sta vredna ta hajduka junaka, da ju slave potomci kot požrtvovalna narodna mučenika.

To se pripoveduje v šestem spevu. V sedmem spevu pa pripoveduje pesnik, kako nesrečno je poginil derventski sodnik Mahmud kapetan, kateri se je po narodni pripovedki pretvoril v volkodlaka.

¹⁾ Srda, f. (laskavo) die Erzürnte. — ²⁾ Na drobno urešen. — ³⁾ Krupan, pna, pno, debel. — ⁴⁾ Kanoti, kakor. — ⁵⁾ Bundava, f., tudi bundeva, buča. — ⁶⁾ Tušiti, moriti, ubiti. — ⁷⁾ Čudnuti, concupiscere, zelo želeto; ta beseda se nahaja samo pri Martiću. — ⁸⁾ Baviti pomenja tu prignati, priganjati. — ⁹⁾ Pizmenik, m., maščevanja željni. — ¹⁰⁾ Turiti, vreči, položiti, potisniti. — ¹¹⁾ Pržiti, na ognju peči (pražiti); pržar, tisti, kdor kaj na ognju peče. — ¹²⁾ Graditi smeh, vzbujati smeh.

To bi bil na kratko životopis in izvestje o književnem delovanju pesnika Martića in o vsebini poedinih delov »Osvetnikov«. Želimo, da nam kdo obširneje opiše življenje in temeljiteje oceni delovanje pesnika Martića. Škoda, da izginja zmisel za narodno junaško pesništvo, kakor tudi za epsko poezijo sploh, katera je osnovana na tem vzoru, in se Martić, kar po pravici trdimo, ne uvaža toliko, kolikor zaslужuje. Mi smo govorili samo o I., II. in IV. delu »Osvetnikov« in smo rekli, da so ti trije deli najznamenitejši umotvor Martičeve muze. Iz teh epov si je spletel Martić lovor-venec, kateri nikdar ne uvene; ž njimi si je sam postavil spomenik stalne vrednosti in zaslužil slavo prvega hrvaškega epskega pesnika v narodnem duhu.

(Iz hrvaškega rokopisa prevedel in predelal A. Trstenjak.)

Vesna.

Ze zelena je ledina,
že zeleno vse je polje,
in na njivi brazde reže,
seje kmetič zlate volje.

Na poljane, na dobrave
vesna cvetk je natrosila
in drevesa je svečano
z venci belimi ovila.

Vesna sveta, sij v srcé mi
kamor sejem zrna zlata,
da vzkalé, se oplodé mi,
da bo žetev mi bogata!

C. Golar.

Glej, zvončki so že vzkliili . . .

Glej zvončki so že vzkliili
na beli dan,
vzkliili so in zazvonili
čez širno raván:

Za nami čez polja zelena
ljubezen gré,
in topli nje dihi v življenje
rože budé . . .«

»Za nami, za nami življenje
silno šumi,
za nami so svetli dnevi
in jasne noči.

In dalje zvonijo . . . zvonijo,
čez tiho plan . . .
Jaz čakam te; pridi, ah pridi,
moj lepi san!

A. Gradnik.

Volja.

Drama v štirih dejanjih. Spisal Etbin Kristan.

O s e b e:

Ivan Mrkulin, profesor (56 let).
 Franjo, njegov sin (30 let).
 Marica, } njegovi hčeri (22 let).
 Ljubica, } (20 let).
 Margarita, njegova druga žena (28 let).
 Julka Vrtnikova, privatna uradnica (26 let).
 Edvard Gospodar, nadporočnik (30 let).
 Mirko Grabar, slikar (25 let).
 Milan Slavec, glasbenik (32 let).
 Pestunja.
 Meraviglia.
 Gospa Erbarjeva.

Gostje, natakariji, gostilniški pomočnik, vratar.

Drama se vrši v Trstu (četrtó dejanje v nekem morskem kopališču)
 v našem času.

Prvo dejanje.

Salon pri Mrkulinovih. Vrata: ena v ozadju na sredi, ena na desni, dvojna na levi. Zadaj desno in levo od vrat po eno visoko okno. Skozi vrata v ozadju se pride na balkon. Razgled po morju.

Vsa oprava je dragocena in moderna. Tapete in prevlake na pohištvo so v modernih barvah. Ob vhodu na desni ter ob vsakem oknu po en stol brez naslona. V ozadju v obeh kotih male mizice s cveticami. Na levi med obojimi vrati visoka ura, poleg nje na vsaki strani dekorativna posoda. Na desni bolj v ozadju ob steni pianino; poleg njega na eni strani predalo za note, na drugi stolič brez naslanjala; enako pred pianom. Levo v ospredju garnitura: miza, divan, fotelji; desno vitek stebrič iz marmorja z malim kipom Venere; nekoliko bolj v sredi mizica za smodke. Na levi, povsem spredaj gugalnik. Ob steni klopica. Po tleh preproge. Po stenah slike in dekorativni krožniki.

Vsa okna in vrata v ozadju so zagrnjena. Najprvo je teman težak zastor, ki pokrije celo okno, odnosno vrata à la »store«; vrhu tega bele čipkaste zavese; to je skupaj aranžirano na traku, da se z enim potegom lahko okno popolnoma zagrne ali pa razgrne. Nad tem je dekoracijski zastor, ki je ob stranch jako ozko naguban, spodaj pa široko aranžiran, tako da pride lahko kar največ svetlobe v sobo, kadar je okno razgrnjeno.

S stropa visi velika svetiljka; na njej gumb za električni zvonec.

Na enem naslanjaču leži moški klobuk in palica ekscentrične oblike. Na mizi nekoliko knjig.

Po leti, proti večeru. — Vrata na balkon so odprta, ali popolnoma zagrnjena, ravno tako okna. V sobi je tema. — Na mizi stoji vaza z opojno dišečim cvetjem.

Marica igra na pianinu »Prihod romarjev« iz »Tannhäuserja«.

Franjo je na balkonu, ali ne vidi se ga, ker je zakrit.

Edvard (pride z desne): — Klanjam se, gospodična. (Marica leno pokima in igra dalje. Edvard položi čepico na stolič pri vratih in stopi počasno proti pianinu; v tem slači rokavice.) Kako se izvolite počutiti? (Marica lahko skomizgne. Edvard postoji hip, potem gre počasi proti uri, vzame svojo uro iz žepa in ju primerja.) Eh — dolgočasna vprašanja — kaj ne? (gre zopet k pianinu in sede na stolič).

Marica. Oh! Stara novica! (Premor.)

Edvard. Kje pa je Franjo?

Marica. Tam. (Pokaže z glavo proti balkonu.)

Edvard. Se tudi dolgočasi?

Franjo (pride z balkona). Kaj novega?

Edvard. Ne vem ničesar. Razen tega, da mi boš v novembru lahko čestital. Postanem stotnik.

Franjo. O — skoro vsak nadporočnik postane stotnik. To ni nič nenavadnega.

Edvard. Ne, nič nenavadnega. (Poda Franju z afektovano non-chalanco roko, ne da bi vstal.) Kaj loviš sedaj nenavadnosti?

Franjo. Jaz? . . . Pa! . . . Da se ti sanja kaj takega! V nenavadnosti sploh ne verujem. Nič ni nenavadno. (Vzame smodko z miznice, jo počasi odreže in prižge.) Ali ne maraš kaditi?

Edvard. Pa mi daj eno! (Franjo vzame drugo smodko, jo odreže, ter jo da Edvardu, ki si jo sam prižge.) Kam pa greš nocoj?

Franjo. Kaj vem? (Sede v gugalnik.)

Edvard. Pri Bazettiju igra ženska kapela.

Franjo. Fadesa!

Edvard. Seveda. Pa kaj bi počeli? — Sicer pa . . . vse skupaj je neumno . . . Pa . . .

Marica (vstane od pianina in sede na zofo, tako da bolj leži, nego sedi). Ali veste, kaj se mi zdi?

Edvard. Kaj pa?

Marica. Da smo pravzaprav igrače in nič drugega.

Franjo. Hm.

Edvard. Vi mislite tako?

Marica. Mislim. Ali menite, da smo kaj drugega?

Franjo. Oh, le nikar ne začni filozofirati! To je še bolj dolgočasno. In ni originalno. Saj znaš samo plagirati tuje misli.

Marica. Tvoje!

Franjo. Moje . . . Naposled ne vem, kaj treba tebi sploh filozofirati? Ženska — dekoracija na svetu. (Marica skomizgne.) Edvard, ali se ganeva?

Edvard. Pojdiva! Se že kaj zmeniva po poti.

Franjo. Bien! (Vzame klobuk in palico z naslanjača, Edvard pa čepico.) Morda se še vrneva.

Ljubica (pripoje):

. na zelene travnike;
je vso trav'co pomorila
in te . . .

Oha! Ali prihajata ali odhajata? . . Pa glej no, kako je tukaj temno! Kaj ne veste, da je zunaj še dan? Prav najkrasnejši je. (Razgrne hitro zastore na oknih in vratih.) Vidi se morje. Večerna zarja obliva nebo.) Vidite, kako je krasno! Pa se zapirate v to temo.

Marica. Otrok!

Ljubica (poredno). No, veš, tudi vam ne bi škodovalo, ako bi bili še malo otroški. Vsem skupaj. Bolje bi že bilo, nego da se držite (porogljivo), kakor da res nosite težo stoletja na plečih.

Franjo. Pojdiva!

Edvard (se leno pokloni). Gospodični . . ! (Odide s Franejm.)

Ljubica (udari z dlanjo ob dlan). Bravo! To so ljudje! . . To imenujete življenje! (Vidi se zahajajoče solnce.) O, poglej vendar, poglej, Marica, kako je krasno! To rdeče solnce, kakor ogenj! Ali pa kakor sreča.

Marica. Ali pa kakor tvoje fantazije.

Ljubica. Ali pa kakor moje fantazije! Oh ti, ali nisi imela nikdar fantazij? Jaz jih imam vse polno. In vse cveto kakor solnce, kadar vzhaja ali pa kadar zahaja.

Marica. Hm, otroške fantazije!

Ljubica. Oh no! Nikar se ne delaj tako preklicano modre! Saj to sploh ni modro, samo dolgočasno je. Pa kaj mi praviš vedno »otrok«? Dve leti sem mlajša od tebe.

Marica. Kaj ti veš o življenju?

Ljubica. Nič, nič nič! In prav to je imenitno. Vem, da živim — in pa še nekaj. Ali veš kaj? (Marica jo pogleda.) Da hočem živeti, veš! Vi pa se vsi tako držite, kakor da ne marate živeti. Ha — kaj pa ti veš o življenju? (Sede na naslanjač.) Saj še nisi živela. Samo na svetu si bila, to je vse!

Marica. Misliš?

Ljubica. Ali misliš, da zato bogve kako poznaš življenje, ker si zaročena s tem Edvardom?

Marica. Pustiva to!

Ljubica. Zakaj? Sedaj mi je prišlo na jezik in štirinast dni bi me srbelo, ako ti ne bi povedala, da mi tvoj Edvard prav nič ne ugaja.

Marica. Eh, moj Bog! Kaj tebi ugaja ali pa ne ugaja!

Ljubica. Dobro, dobro! Je že prav! (Vstane ter sede na drugi naslanjač, da je bliže Marici). Veš kaj? Sedaj ti pa povem še nekaj . . . No, ali nisi nič radovedna? . . . To mi je ženska! Niti radovedna ni. (Temni se.)

Marica. Pa govori, ako res ne moreš molčati.

Ljubica. Seveda ne morem. Ali samo slepo ne maram govoriti. Poslušati me moraš.

Marica. Saj poslušam. Moj Bog, ali se morem ubraniti?

Ljubica (nežno). Ne tako, Marica. Vidiš, saj sva vendar sestri. (Nagne se k njej pa ji boža lase) Poslušaj me enkrat tako . . . tako . . . ne vem, kako naj ti povem. Tako kakor prava sestra. Saj te imam tako rada!

Marica (prisiljeno). Kaj pa zopet ta sentimentalnost?

Ljubica. Ne, ne, saj ne čutiš tako, kakor govoriš.

Marica. Kaj pač veš!

Ljubica. O, marsikaj. Vem na primer, da nisi taka, kakršno se delaš.

Marica (naglo vstane). Pusti me!

Ljubica (tudi vstane). Ne, ne, Marica!

Marica (stopi nekoliko korakov na stran). Ljubica! Ne muči me!

Ljubica. Oh, ne muči! . . . Saj te nočem mučiti. Ali glej — kaj ne bi bilo bolje, da bi si razbremenila srce? Ali naj ostane vedno tako?

Marica. Kaj naj ostane? Kako naj ostane?

Ljubica. Tako — tako temno, tako pusto. Pri nas je vedno tako. Zunaj sije solnce, da se vse smeje v tisti krasni, živi svetlobi; pri nas pa zagrnemo okna, da se le ne bi prikradel žarek solнца tudi v naš mrak. Franjo in pa Edvard sta zavlekla tisto neumnost v našo hišo, da življenje ni vredno življenja, pa mislita, da se jima mora vse pokoriti. Franjo sam se vlačí kakor jesenska megla šele, odkar je bogastvo v hiši. Edvard — no, Edvard! To je res taka lutka. Ali ti — ti nisi taka. Zakaj se klanjaš njunim navadam? Zakaj dovoljuješ, da te nezmisljenost tiranizuje? Zakaj ubijaš sama v sebi življenje?

Marica (zaihti). Iz žepa potegne robec, pa si zakrije oči. Slaba je, kolena se ji šibe, končno pade na naslanjač.

Ljubica. Marica! Marica! Ali sem te užalila? (Pristopi k Marici.)

Marica. Moj Bog, moj Bog! Tako sem nesrečna!

Ljubica. Vidiš, to sem vedela. Zakaj mi nisi povedala? Zakaj te nisem že zdavnaj vprašala?

Marica. Kaj bi pomagalo? Saj ne more biti drugače.

Ljubica. O, kajpada! Kaj ne bi moglo biti drugače? Vse je lahko, kar hočemo, samo voljo moramo imeti. — Spomni se, kako smo živeli prej. Kako je bilo svetlo, kako lepo! Sedaj pa je tako mračno, odkar lazi tista bedasta filozofija po hiši, ki ni nič drugega nego slabotna laž. Zdi se mi, da sem edina, ki še živim v hiši in ki sem zdrava. Vi pa ste vsi bolni. (Stemnilo se je popolnoma.)

Marica (strastno). Moja usoda! Ta grozna usoda! . . . Nezmožna sem misli. Vse se mi vrti v glavi . . . Ah, Ljubica, ne veš, ne razumeš, kakšen duh straši po naši hiši. Najrajša bi ti rekla: Beži, beži iz te proklete hiše . . . ! Ali nobene moči nimam več . . .

Ljubica (vstane). Kaj pomeni to, Marica?

Marica. Nič, nič.

Julka (pride). Dober večer! Buona sera! . . . No, lepo. Pri vas je tema kakor v peklu, kadar ugasne ogenj pod kotli. Ali ne veste, da je večer?

Marica (se sili, da bi bila mirna). Da, pa res. Čisto se je zmračilo.

Julka. In ve dve nista niti opazili tega?

Marica. Res da ne.

Ljubica. No, to takoj uredimo. (Pozvoni. Potem Julki.) Kaj pa ti?

Julka. Trudna sem, da mi kosti pokajo.

Ljubica. Čemu pa tedaj stojiš?

Julka. O, hotela sem samo malo pogledati, pa zopet oditi.

Ljubica. Kam pa se ti tako mudi? (Služkinja prinese svetiljko ter jo postavi na mizo, pa zopet odide.) Posedi malo!

Julka. No, bodisi — trenotek. (Sede na zofo, Ljubica pa na drugi naslanjač.) Ali si že bila v umetniški razstavi, Ljubica?

Ljubica. Ne še. Zakaj pa vprašaš mene?

Julka. Zakaj tebe? Ker bi ravno tebe zanimala.

Ljubica. Zakaj?

Julka. Veš, Grabar je tudi izložil nekoliko slik.

Ljubica. Grabar?

Julka. Da. Med drugim tudi neko —

Ljubica. Diano.

Julka. Odkod pa veš?

Ljubica (poskoči in tleskne z rokama). To sem jaz! To sem jaz! Kaj pa ne bi vedela! Saj sem jaz!

Marica. Ti? Tista Diana?

Ljubica. Da, da, da! O, le glejte, le! — Veste, mene to nič ne ženira. Da, mene je slikal in gotovo je slika dobra . . . No, pa če hočete vedeti . . . rad me ima, da, in jaz ga imam tudi rada.

Julka. To je pa nekaj novega.

Marica. Zares.

Ljubica. A, kaj! To bi bila že davno lahko vedela, Marica, a doslej si ti nisem upala niti povedati. Saj sem šele danes spoznala, da še živiš. (Sede.)

Julka. Da živi? Opazila si torej nekaj, česar sploh ni.

Ljubica. Kaj pa bi to bilo?

Julka. Eh, no — kdo pa sploh živi? Vsaj tukaj, v našem krogu? . . . Nihče, nihče. Tukaj smo, rastemo, vegetiramo — a živimo? Ne!

Ljubica. Tudi ti?

Julka. Tudi jaz? . . . Prosim te! . . . Sploh mi že vse preseda. Moje življenje! Od jutra do večera se ubijaj s črkami in s števiki, piši, računaj, beleži — deset rok bi potrebovala, da opraviš vse, in vendar nisi nikdar gotova z delom. Zjutraj, ko vstaneš, misliš, da je res kaj življenja v tebi. Zvečer, ko se dvigneš od pisalne mize, pa čutiš, da si še slabejša reč nego avtomat; kajti avtomat se vsaj ne utruji tako. Kakor živina, no, no . . . kakor živina . . . E — iznebim se tega, naj bo že za kakršnokoli ceno.

Margherita (pride z leve strani. Julka takoj vstane in se ji pokloni). Dober večer, milostiva.

Marica (malomarno). Dober večer!

Margherita (konvencionalno). Kako se vam godi, gospodična? Izvolite vendar sest.

Julka. Hvala, milostiva. Moje življenje je vedno enako. (Sede.)

Margherita (stopi k oknu). Že zopet razgrnjeno okno, celo ko je svetiljka vžgana! Kakšna čudna navada! (Zagrne obe okni in vrata.) Kadar je človek v sobi, vendar noče biti na ulici. (Sede na drugo stran zofe.) Oprostite, gospodična . . . Ali je bil Edvard tukaj . . . (se popravi) gospod nadporočnik?

Ljubica. Oh, tista puščoba! Seveda je bil.

Margherita. Ali se kdaj odvadiš takih nedostojnih besed?

Ljubica. Jaz? . . . menda nikdar.

Margherita. A jaz ne trpim takega vedenja!

Ljubica. Jaz bi še marsičesa ne trpela.

Ivan (pride z desne). Gospodična Vrtnikova! (Lahno se nakloni in ji da roko. Potem formalno poljubi Margerito.) Dober večer, otroci. (Pokima.) Torej smo skupaj? Ali je večerja pripravljena? (Margerita pozvoni.) Ali ostanete pri nas, gospodična? . . . No seveda, saj se vam ne mudi. (Služkinja pride.)

Margerita. Večerjo! (Služkinja odide skozi druga vrata na levi.)

Ivan. Kar naprej, prosim, kar naprej!

Julka. Jaz bi morala pravzaprav . . .

Ljubica. Nič ne bi morala pravzaprav. Sestanka nimaš, gotovo da ne. Hahaha! Kakšna misel! Julka — pa sestanek!

Margerita. Mili Bog! Pa je res že strašno s tem otrokom! (Ivan odpre vrata in pusti Julko, Margerito in Marico naprej. Ljubica pa se mu graciozno-komično nakloni in mu pokaže, naj pred njo vstopi. Vsi odidejo na levo.)

(Nekaj trenutkov ostane oder prazen. Služkinja pride z leve in odide na desno. Kmalu se vrne z buteljko in odide zopet na levo. Ozre se, vtakne roke v žep in se postavi pred kipec. Tam stoji nekaj časa, pa žvižga Z leve pride Margerita.)

Margerita. Edvard!

Edvard. Ah, Marga, ti si! Že ves teden te nisem videl.

Margerita. Saj ni res.

Edvard. No, vsaj na samem ne.

Margerita. Sam si največ kriv. Bolj si gospodar časa nego jaz. Kadar bi se lahko sestala, te ni.

Edvard. E, nisem ne tako gospodar svojega časa, kakor misliš. Služba, jour-fixi pa družbinski večeri . . .

Margerita. Edvard, zdi se mi, da so to izgovori . . .

Edvard. Menda nisi ljubosumna?

Margerita. Edvard! Ne pozabi, kaj sem ti žrtvovala! . . . No, saj ne pravim ničesar. Ob priliki se vidiva — zunaj v parku ali pa v razstavi. (Edvard pokima.) Iti moram.

Edvard. Apropos — hm — »navrtati« bodem moral tvojega soproga. Ali pojde?

Margerita. Ali si v zadregi?

Edvard. Eh — da.

Margerita. Reci mu! Jaz — saj več — (napol ironično, napol sovražno) — nimam ničesar. Moj soprogo je bogataš, moji otroci bogati dediči — jaz sem beračica.

Edvard. No, no . . .

Margerita (strastno): Ali razumeš, kako te ljubim? Ali razumeš?! Ali pojmiš, kako zatajujem sama sebe, ko ti dajem bogato hčer za ženo, da se moreš rešiti skrbi? Oh, jaz —!

Edvard. Bodi mirna! Saj veš, da ljubim vendar samo tebe.

Margerita. Da, da, toliko ti zaupam! Drugače . . . Ali sedaj moram iti.

Edvard. Da, tudi Franjo pride. Dejal mi je, naj ga tukaj počakam.

Margerita. Jutri zjutraj se popeljem na kolesu na izprehod. Ako hočeš, me lahko spremiš.

Edvard. Z največjim veseljem.

Margerita. Ob petih zjutraj.

Edvard. Dobro.

Margerita. Sedaj z Bogom! (Edvard zopet pokima. Margerita odide na desno. Edvard gleda za njo, potem se obrne in mahne z roko, kakor bi hotel izraziti misel: Tudi to mi je že dolgočasno.)

(Z leve strani pridejo Ivan, Julka, Marica in Ljubica. Edvard pozdravi. Marica sede na gugalnik, Ljubica in Julka na stole k mizi. Ivan postoji z Edvardom.)

Edvard. Kako se počutite, gospod profesor?

Ivan. Ne dobro, ne dobro. Ne vem, kaj naj mislim o zdravniku. Venomer mi priporoča, naj se čuvam. Pa saj se že ne morem bolj čuvati nego se.

Edvard. Izpremeniti bi morali zrak, pogledati malo v Italijo, sicer pa prav mirno živeti.

Ivan. Saj živim zadnja leta že tako mirno kakor . . . no, skoro kakor mumija. (Posedajo.)

Edvard. Vi živite tako kakor mi vsi, kakor cela družba.

Ivan. Oh, ne, ne. Vi ne morete tako živeti. Mladi ste, krepki, zdravi.

Edvard. To se le tako pravi. Zdravih ljudi ni več na svetu. Se pravi, mi smo zdravi po svoje. Preživeli smo otroško dobo in mladeniško, sedaj pride kaj drugega.

Ivan. Tako govori tudi Franjo. No, ne maram se prepirati. Jaz moram tako živeti. Seveda mi ne gre v glavo, da bi bili sami starci na svetu. Zdi se mi, da bi bil sam popolnoma drugačen, ako ne bi bil bolan. Pa z mojo srčno napako . . .

Ljubica. Da, da, papa. To ni nič drugega nego moda, ki pa se mi ne zdi ne zabavna, ne modra.

Edvard. Motite se, gospodična. Res smo taki.

Ljubica. Tem slabše. Mogoče, da vas je nekoliko takih. Ali vi zahtevate, naj bi se vsi prelevili v take lutke, ki znajo slučajno hoditi,

a poskušajo vse mogoče, da bi se še tega odvadili. Morda res nimate več moči za življenje. Ali drugi je imajo . . .

Edvard. Na primer — vi, gospodična.

Ljubica (živahno). Jaz, jaz je imam. Pa toliko, da se lahko uprem vašemu moralnemu tiranstvu, in to je veliko, kajti človek je res taka čudna živalica, da najrajši posnema, kar vidi. V tem je nevarnost. Ljudje, ki nimajo mnogo lastne moči, se pokore vašim navadam, zakaj najbolj se boje, da ne bi bili moderni, in če je moda slučajno neumna, mislijo, da morajo biti tudi neumni.

Edvard. Pardon! Torej ste nazadnjakinja.

Ljubica. To je jako poceni. Ker mi ne ugaja sedanost, kakor jo vi delate, še ne silim v preteklost. Pot vodi še nekam drugam. (Margerita pride.)

Ivan. Gospod nadporočnik, to je otrok, poln iluzij. Samo ne vem, kje jih je nabrala.

Margerita. Zdi se mi, da smo premalo pazili nanjo. Njene iluzije postanejo lahko nevarne. Marica, lahko bi res malo pazila nanjo.

Marica. Jaz? . . . Hvala za to ulogo.

Franjo (pride z Grabarjem). Tako . . . sedaj pa zabavaj vele-cenjeno družbo . . . Edvard, midva lahko greva. Tega sem slučajno ujel na ulici, na, tukaj ga imate.

Ivan. Le dobro se zabavajte! Jaz tudi grem, seveda na drugo stran. Ej, éj, zlata mladost, ki misli ob tej uri šele na zabavo!

Franjo. Kako pa ti je, papa?

Ivan. E, slabo, slabo. Tako trudnega se počutim, kakor bi bil ves dan cepil drva.

Franjo (malomarno). Bo že bolje, papa.

Ivan. No, vederemo. Lahko noč! (Ivan odide na levo; Margerita ga spremlja.)

Franjo. Na, sedaj pa pojdiva!

Edvard. Kakor želiš. (Franjo in Edvard se poslovita ter odideta.)

Julka. Čestitam, gospod Grabar!

Grabar. Hvala, gospodična. Sicer še ne vem, ali zaslužim čestitko. (Sede.)

Julka. O, če za nič drugega, vsaj za vašo Diano.

Marica. Res, povejte vendar, kakšna je ta Diana. Ali je lepa?

Grabar. Gospodična . . .

Marica. Namroč, ali je slika lepa. Kakšen je model, itak vemo.

Grabar. Veste . . . ?

Marica. Ljubica nam je povedala.

Grabar. Ah . . . !

Julka. Da, da, s takim modelom je križ. Toda potolažite se! Menda ni povedala še nikomur razen nama.

Grabar. O, krivo me razumete, gospodična, ako pravite, naj se potolažim.

Ljubica. Mislim da! Še tega bi bilo treba, da bi se tolažil! Sploh . . . Kaj se nama treba skrivati? (Komično-resno.) Gospod slikar Grabar! Priznajte resnično in odkritosrčno: Kako vam ugaja model za Diano?

Grabar. Kakor boginja!

Ljubica. Tako? Kakor boginja? . . . Hvala lepa! Gospod Grabar, ločena sva.

Grabar (vzklikne): Ljubica!! . . . Pardon . . .

Ljubica. Ah . . . Ljubica! Torej vendar Ljubica? Kaj pa govorite o boginji? Hočem, da me imate radi kakor dekle, ne pa kakor boginjo, ki se samo časti in obožuje.

Julka. No, to je lepo.

Ljubica. Lepo, lepo, seveda je lepo. Ej, vsi skupaj ne veste, kako lepo je, kadar se imata dva rada . . . Kaj, gospod Grabar? Ali je to lepo ali ne? (Grabar se nasmehne.)

Julka. Čuden svet!

Marica (tihó): Čuden, čuden svet! (Vstane ter odide na balkon.)

Julka. Povejte vendar, gospod Grabar, ali vas veseli slikati?

Grabar. Seveda me veseli.

Julka. Ali to je vendar delo.

Grabar. Gotovo.

Julka. Ali mnogo zaslužite?

Grabar. Eh . . . to je seveda druga stvar . . . No, veste, tako rekoč sem še začetnik.

Julka. Torej vi delate, trudite se, skrbite, malo zaslužite — in vendar vas veseli delo? . . . Vidite, mene ne veseli. Srečna bi bila, ako bi se ga mogla iznebiti.

Grabar. Verujem.

Ljubica. Jaz pa ljubim delo, da ne morem povedati, kako.

Julka. Kdo naj razume to?

Ljubica. Ej — želim si dela, katero bi me veselilo. Človek mora vedeti, čemu in zakaj dela; sužnja seveda ne bi hotela biti kakor ti.

Julka. Toliko ne morem misliti. Vem samo, da bi bila srečna, ako bi se mogla rešiti dela, ki me ubija . . . Toda, več kaj? Pozno je že. Jaz grem.

Grabar. Pa res, pozno je. (Vstane.) Torej lahko noč, gospodična Ljubica!

Julka (vstane). Lahko noč, Ljubica! (Ljubica stisne obema roko in ju spremi. Za hip se vrne, pa se ozre po sobi, kakor bi nečesa iskala. Potem pogleda na balkon.)

Ljubica. Marica, kaj si tukaj? Vsi so že odšli.

Marica (stopi v sobo). Tako?

Ljubica. Da . . . Toda . . . Kaj pa je tebi?

Marica (ki jo bolestna čuvstva premagajo). Oh, Ljubica! Ne vem, kako se bode to končalo. Ne morem več, ne morem več! (Nasloni se na pianino in joka.)

Ljubica (pristopi, objame jo okrog pasu in ji gladi lase). Marica, potolaži se vendar! Vidiš, saj se vse lahko popravi.

Marica (se vzravna in obriše solze. Obe sedeta k mizi). Ni več mogoče.

Ljubica. Zakaj ne? Marica, Marica! Ohrabri se! Saj ni treba drugega kakor poguma in čvrste volje. Siliti te ne more nihče, da bi šla naravnost v nesrečo.

Marica. Ti ne veš, seveda. Ali za mene je vse izgubljeno . . . Mislila sem, da je že vse dobro. Vse sem že opravljala mehanično vsa čuvstva so se že poizgubila, in sedaj, sedaj . . . Nocoj, ko sem videla Grabarja in tebe tako srečna . . . me je zapeklo v prsih . . .

Ljubica. Uboga sestra! . . . Toda veruj, vse bo lahko zopet dobro, samo če čvrsto hočeš.

Marica. O, če bi bilo tako! Hoteti! . . . Saj ne morem hoteti. Vklenjena sem in nikdar več ne morem raztrgati verig.

Ljubica. O, Marica, ne verujem. Ali če bi bile verige res tako močne, bi morala vsaj poskusiti, da jih raztrgaš.

Marica. Ne, ne . . . Ne vem, kaj je, da sem danes tako mehka. Čuj me torej! Povem ti svojo skrivnost. — Ali se spominjaš Slavca?

Ljubica. — Slavca? Kaj se ne bi? Ej, kakšen veseljak je bil!

Marica. Da, da. Morda je zopet tak veseljak.

Ljubica. Pa kaj je s Slavcem?

Marica. Kaj je z njim, ne vem. Odšel je — nihče ne ve, kam.

Ljubica. To se mi ni zdelo čudno. Vem, da je imel umetniško nomadsko kri in da je njegova svobodnjaška narav silila v svet, vsaj proč od tod, kjer se je moral počutiti kakor v kletki. A kaj ima Slavec opraviti s tvojo srečo?

Marica. Ljubil me je, in jaz sem ljubila njega.

Ljubica. In on — on te je zapustil?

Marica. Ne, Ljubica, ne! Izgubila sem tista čuvstva in tiste misli, ki sem jih imela takrat, a to vendar vem, da je bil Slavec plemenit človek vzlic vsemu, kar se je zgodilo.

Ljubica. In kaj se je zgodilo? Meni lahko vse poveš. O, jaz te bodem razumela, ako te nihče ne bode.

Marica. Bil je pred štirimi leti. Takrat sem bila še dve leti mlajša, nego si ti sedaj. (Z bridko ironijo.) Takrat še nisem bila tako trezna, tako pametna in modra kakor sedaj. Seveda, saj še nisem znala ljubiti s pametjo . . . Oh, nocoj mi je, kakor bi čutila zopet ravno tako kakor takrat . . . Tiste dni je bilo kakor v pravljicah. (Sanjavo.) Svet je bil lep in moj je bil, ves je bil moj. Takrat sem se znala pogovarjati z morskimi valovi, z oblaki, s cveticami. Tako sem jih razumela, kakor bi bila živa bitja, ki mi pripovedujejo krasne, sladke povesti . . . (Z navadnim glasom.) No, Slavec in Franjo sta bila sošolca, saj veš. Podobna sta si bila v tem, da se menda oba nista ničesar učila. Toda Franjo je hodil po kavarnah in tam ubijal čas, Slavec pa je imel vedno svoje gosli v rokah.

Ljubica. Spominjam se, kako lepo je igral.

Marica. Tudi jaz sem mislila, da lepo igra. Vsi drugi pa so dejali, da je norec, ki ne doseže nikdar ničesar. S Franjem je zahajal k nam in često je tudi tukaj igral, jaz pa sem ga spremljevala na pianinu.

Ljubica. Da, da — in takrat —

Marica. No, takrat se je zgodilo. Zaljubila sva se — oh, tako globoko, tako strastno! Tako ne more ljubiti nihče na svetu! (Ljubica migne z glavo.) Ali morda — ne vem . . . Čuješ — svoji ljubezni sem žrtvovala vse — vse . . . Drugače nisem mogla. Takrat nisem vedela, nisem mislila ničesar; preteklost, bodočnost — vse je izginilo v moji neskončni ljubezni.

Ljubica. In potem?

Marica. Neki dan sva sedela skupaj pri pianinu. Slavec me je poljubil. Tisti hip je vstopila mačeha. Rada me ni imela nikdar. Morda ji je bilo celo všeč, da se je to zgodilo. Slavcu je prepovedala daljnje obiske, mene pa je grozno mučila. Končno me je prisilila, da sem pisala Slavcu pismo, ki ga je moralo zelo, zelo užaliti. Od tistega časa ga nisem več videla.

Ljubica. Uboga sestra!

Marica. Ali moja tužna povest še ni končana. Pet mesecev izza tega sem odšla na Reko in tam sem postala mati. Edina mačeha

je vedela, kaj se je zgodilo . . . Ves čas — ves čas nisem videla svojega sina . . .

Ljubica (jo objame). Marica moja! (Premor.)

Marica. Taka je moja nesreča. Mati hoče, naj vzamem tega gospodarja, ki ga ne ljubim, ki mene ne ljubi, ki mu nikdar ne bodem prava žena — mati hoče in jaz — moram.

Ljubica. Ne, ne, Marica! Kaj! . . . Naj mati pove, kaj se je zgodilo. Priznaj, saj si ljubila Slavca in ga še ljubiš, kaj ne? . . . Povej: tako je, tako je bilo. Oče te ima rad . . .

Marica (prestrašena). Oče? Ne, ne, oče ne sme nikdar izvedeti!

Ljubica. Zakaj ne?

Marica. Ne, ne! Ti ne veš . . . Povedati bi mu morala še . . . ne, ne . . . kriva bi bila nedolžne žrtve.

Ljubica. Čuješ, Marica, tega ne razumem. Tu je menda še nekaj drugega vmes.

Marica (zmedena). Nič, nič! Saj bi bilo sploh zaman.

Ljubica. Zakaj vendar zahteva mati to ženitev?

Marica. Ne vprašuj, Ljubica, ne vprašuj! To je grozno . . .

Ljubica. Ne razumem . . .

Marica. Bolje je, da ne razumeš. Ne vprašuj, ne razmišljaj — ne govorive več o tem!

Ljubica. Ne, ne, tako ne sme ostati! Glej, življenje se vrača v tvojo dušo, nikar ga ne uniči vnovič. Bodi pogumna, loti se dela za svojo srečo, bojuj se zanjo!

Marica. Zaman! Moja sreča se ne vrne nikdar več . . . Danes me je prijelo. Zapri v svoje srce, kar sem ti povedala. Pozabi na nocojšnji večer, pozabi na vse in ne razmišljaj ničesar.

Franjo (pride malo vinjen). Na, kaj še niste šli spat? Menda je že čas.

Ljubica. Kakšen pa si zopet, Franjo? Ves bled si. Umoriš se še s tem življenjem . . . Kje pa si bil zopet?

Franjo. Kje sem bil! Kaj ti je mar? V kavarni sem bil z Edvardom. Absint sva pila. To je še edina pametna pijača. Moderni v Parizu ga tudi pijó.

Ljubica. Franjo, spametuj se vendar! Moj Bog, takole si ubijaš zdravje, tako brezmiselno!

Franjo. A, kaj brezmiselno? . . . Vse je brezmiselno . . . vse . . . brez — miselno . . . Ta Julka — to je bedasto dekle . . .

Marica. Kaj je z Julko?

Franjo. Nič. Bedasta je . . . Pa ti skrbi rajša za svojega Edwarda . . . hahaha! . . . Eh, pojdiva spat! (Od morja sem se začujejo gosli.) Kakšen tepec, pa je to? Zdaj, po noči moti mirne ljudi s svojim brenkanjem . . .

Marica (tiho). Ta melodija --!

Ljubica (stopi k oknu in pogleda ven. Mesečna noč). Ah, to je res poetično. Nekdo se vozi po morju pa igra na gosli.

Franjo. Bedak je.

Marica. Moj Bog, ta melodija . . . !

Franjo. Alo, spat!

Marica (gre počasi k oknu, kjer je Ljubica).

Franjo (gre opotekaje k vratom na levi in godrnja). Spat, spat . . . !
(Odide v sosednjo sobo.)

(V tem ko Franjo odhaja, gre Marica kakor v sanjah k pianinu, sede in začne potihoma spremljati melodijo gosli, katera se sliši od morja. Polagoma igra glasneje in glasneje. — Ljubica je odprla okno. Nad morjem sveti mesec; njegova svetloba prodira tudi v sobo . . . Marica igra povsem glasno. — Naenkrat utihnejo gosli s kratkim stavkom. Marica igra še nekoliko akordov. Tedaj tudi ona hitro neha. Vstane, ogleda se kakor v sanjah in položi roko počasi na čelo. Ljubica pohiti k njej.)

(Zastor naglo pade.)

Proletarec.

V olčji dnevi . . . Sneg in led
je zagrnil mesto celo,
zmrznilo je solnce v megli,
ljudsko srce zledenelo.

Mraz strupen . . . In glad košččen
zlobno v lice se reži mi,
ali ni Samaritana,
ki se usmili me v tej zimi.

V črni les v stran od ljudi
med zveri srce me sili;
gladni volk sodrug bo moj,
a usmiljen bolj z menoj
kot ljudje so, bratje mili . . .

C. Golar.

Svatopluk Čech.

Za »Ljubljanski Zvon« spisal Jan Vobornik. (Litomyšl.)

Samozavest češkega naroda, jezik, slovstvo in celo politična zavednost so bili prebujeni do leta 1848., toda nekaj se vendar ni posrečilo: vzbuditi pristni češki duh. Ta težnja traja doslej, in to je tudi prva skrb in najvažnejše delo češke sedanjosti, kajti od njenega uspeha ali neuspeha je odvisna usoda in bodočnost češkega naroda. Pristni češki duh je duh močan in pogumen, ki se ne ustraši v obrambi svoje narodne posesti nikakih žrtev, je versko globok in goreč, sicer pa vselej nagnjen bolj k jasnemu razumu in preudarku nego k strasti in trenutnemu razvnetju.

Takšen je češki duh starejših stoletij, osobito XIV. in XV; v XVI. stoletju je bil že nekoliko izprijen in okužen, v naslednjih dveh pa so ga zadeli grozoviti porazi, iz katerih se ni mogel dosihdob osvestiti. Kar pa zadeva verski značaj češkega naroda, se nam kaže v treh historičnih oblikah: prvo bi nazvali po Karlovem značaju gotično, drugo husitsko, tretjo pa reformacijsko.

Protireformacija XVII. in XVIII. veka je hotela vnovič prebuditi gotični duh, toda to se ni posrečilo, kvečjemu, da se je v tisti dobi razvila neka čudna mistika in praznoverje; pristnega gotičnega duha tista doba ni imela več. Namesto tega se pa je globoko ukoreninil v češki misli jožefinizem. S pomočjo gesel, katera je obsegal: svoboda verske vesti, svoboda ljudstva itd., je bil deloma prebujen tudi reformacijski duh, toda pojavil se je vsled vplivov nove filozofije v že izpremenjenih oblikah. Husitski duh so sicer zgodaj pozdravili probujevalci češkega naroda, pred vsem pa anakreont Puchmajer in Čelakovský, toda vsi slični poskusi so bili kvečjemu le romantični zvoki, obešeni na slabotno narodno in letopisno tradicijo. Šele po zgodovini Palackega se je pojavila pristna vsebina husitskega duha.

Navdušenje naroda se je sicer zglasilo k njemu, vendar pa je sprejelo le njega del: okrepčujočo ter osvežujočo zavest, da se je nekdanj majhen in neznamen narod ubranil premoči Evrope, in zavest dolžnosti, ki izvirajo iz one nekdanje zmagovalnosti češkega naroda: nikdar ne obupati, temveč braniti svoj jezik z enakim pogumom.

Kmalu pa se je izcimilo vprašanje: Toda kako, s čim braniti ta svoj jezik? Izniknilo je veliko gesel, ali le malo zadovoljujočih. Oživiljali so se tudi romantični upi v tujo pomoč itd. To pa je že

razodevalo slabotnost in druge narodne napake, katere so se pojavljale v narodnem in slovstvenem življenju, vendar pa so se zakrivale kar najskrbneje. Narodne slabosti odkriti ter jih lečiti — to je bila vzvišena naloga poklicanih publicistov, satirikov in pesnikov. Čelakovskega so z vpitjem prisilili, da je umolknil, sentimentalnost se je še mogočno ščeperila v češkem narodu, toda Havlíčka niso mogli več z vpitjem prisiliti k molčanju.

In tu je bil vtemeljen pravi cilj nove obrambe: na nikogar se ne zanašati, v sebe zaupati in v to svrhu sebe izpopolnjevati, jačiti in krepiti duševno in telesno, umno in nravno, iznebiti se sentimentalnosti in tesnosrčnosti. To je bilo gibanje, sproženo po možeh, kakršni so bili Fügner, Tyrš, Barák, Hálek, Neruda in dr. V tem gibanju je rasla mlajša generacija, ki je ustvarila razsežno književnost, okrašeno z mnogimi sijajnimi pesniškimi proizvodi, v katerih se je pojavil češki duh že vsestransko in temeljito. Po Zeyerju je osnovan na novo obujeni gotiški duh, po Vrchlickem renesančni, po Čechu pa deloma husitski, deloma tudi reformacijski. Reformacijskemu duhu se pravzaprav ne upira nihče izmed čeških pisateljev; vsem je svoboda vesti, prostost ter človečnost nujno in prvo načelo, vendar pa kaže Čech po svojem naklonu k resnici in nravni dobroti največ tega duha.

Ti pesniki skupaj so torej zastopniki sedanjega češkega duha. Ta zgoraj načrtana trojna oblika duha deluje zdaj na Češkem ter bi se medsebojno prav lepo dopolnjevala, ko se ne bi na vsako izmed njih prilepljala in obešala množica laži-prijateljev, ki kvarijo delo. Nekdanja prvotna oblika pač ni pri nobeni izmed njih popolna, to je vobče nemogočno, in Čehi niti ne morejo, če bi tudi hoteli, obnoviti duha, na priliko husitskega ali reformacijskega, kakršen je bil v svoji izvorni obliki. Morejo pa ter obenem si morajo celo prizadevati, da zavzemo do sedanje dobe nravno in kulturno tisto važno stališče, kakršno je imelo češko XV. stoletje do svoje dobe.

To je važna zadača, in dasiravno je nekateri ne vpoštevajo vestno, jih je vendar v češkem umetništvu in slovstvu mnogo, kakor med starejšo generacijo tako tudi med mlajšo, tako imenovano »moderno«, ki se lotevajo omenjene zadače vestno, marljivo in uspešno . . .

V javnost je stopil Svatopluk Čech, (rojen leta 1846. v Ostředku tik Benešova) prvič l. 1864. s pesmijo »Vánoční sen« (»Božični sen«). Ta pesem pa ni bila nikakršen odmev Erbenove poezije ali celo nekako nje posnemanje. Mladega pesnika je že do-

volj mikal in zanimal svet izkušenj njegove lastne duše ter je posegel ob prvem koraku v javnost vanj, v bistvo svojih rodbinskih spominov. Z rodbinskimi spomini je pričel ter jim je ostal ob strani vsakojakih drugih snovi in smeri vselej zvest, njih mila toplota se tudi po letih nikakor ne manjša, ampak še celo narašča. Ta okoliščina Čecha psihologično jako karakterizira. Njegov spomin obsega vse njegovo življenje od otroških let; središče teh spominov je oče, njegovo življenje, njegovi nauki in prijateljski pogovori, njegova knjižnica, zimske vožnje ž njim ter božični večeri.

Njegov oče je bil kmečki sin v Peruci. Vedno je hrepenel, da bi učakal in doživel boljših in ugodnejših razmer, da, tudi odlikovanja in slave si je želel. Dosegel je službo gospodarskega oskrbnika in potemtakem se je selil z rodbino večkrat iz enega kraja v drugega. Bil je navdušen in odločen Čeh, v marsikaterem oziru vnet buditelj priprostega ljudstva. Leta 1848. se je udeležil političnega gibanja, zato pa je moral trpeti celo preganjanje. Ker pa sam ob sebi ni mogel uresničiti svojih iskrenih želj po višji, vplivnejši stopinji v narodnem življenju, zato se je trudil, da se to posreči vsaj komu drugemu iz njegove rodbine. Radi tega je jako marljivo skrbel za izobrazbo svoje mnogoštevilne dece, osobito pa za prvorojenca Svatopluka Václava, ki je bil poglobitna očetova nadeja. Tako, kakor si je želel oče, mu sicer naš pesnik ni izpolnil upov, ali tem krasneje na drug način. Dokončavši gimnazijske in pravoslovne šole, se je mučil Svatopluk nekaj časa celo v odvetniški pisarni, a nazadnje se je posvetil popolnoma književnemu delovanju, po katerem je hrepenel edino in izključno.

Po očetu je podedoval Čech v svojem značaju jako veliko: plamenečo ljubezen do jezika in naroda, svoje idealno slovanstvo Kollarjeve vrste, svoje značilno veselje za popisovanje pokrajinskih krasot, svoj husitizem in poslednjič tudi temelj svojih verskih nazorov.

Mati je bila hči gospodarskega grajščinskega ravnatelja. Njena obitelj je dolgo živela na stari grajščini, od plemenske gospode skoro neodvisno ter sama kakor gospoda. V njeni rodbini sta se izcimili tradicija in ukus aristokratskega značaja ter je pospeševala in gojila vsakovrstno umetnost, pred vsem pa slikarsko. Sanjarski značaj svoje domišljivosti, ki ima svoje veselje osobito z rokoko - nežno in idilsko krasoto, in svoje fino čuvstvo je torej pesnik, kakor se vidi, podedoval po materi; po očetu pa zopet svoje radikalno-narodno in rodoljubno mišljenje, svoj demokratizem in deizem. Dva precej raz-

nolika značaja dejstvujeta v pesniku z raznoliko močjo, kakor pač zahteva snov, katero obdelava.

V sreči in blaženstvu se je solnčil pesnik le malo časa; med blažene trenutke svojega življenja šteje edino svoja detinska leta in odmore o počitnicah. Krajev, kjer je rasel in sanjari, se je oprijel z najiskrenejšo ljubeznijo, čuteč se v oddaljenosti od njih kakor pregnanec iz raja. Ob urah večernih tesnob in koprnenja in v bližajoči se jeseni življenja ga posečajo vedno česčeje podobe njemu dragih bitij, slike mile domačije in prizori iz dragega mu življenja na kmetih. Tako je izniknila pesem »Zimní noc« (»Zimska noč«) (1879), elegična osebna lirika, hrepenljiv objem ljubljene sence, ki ga je prišla tešit, naj nikar ne žaluje, saj se že njegove sanje o zmagujočem slovanstvu začenjajo izpolnjevati. Podobna je: »Zimní fantasie« (»Zimska fantazija« v zbirki »Jitní písň« (»Jutrnje pesmi). Drugod pa ga je peljal spomin ob krasnem dnevu iz zaduhle pisarne v ljubo mu vas, kjer si je zbral v svoji domišljivosti pod lipo družbo sosedov, zabavajočih se s pripovedovanjem. Prvo povest, kako se je vrnil Bártov sin, je slišal pesnik od očeta. Tikala se je nekega generala, in njegov oče jo je pripovedoval često in vselej z živo vnemo. Gostilničarično povest je osnoval pesnik najbrže iz doživljajev stare tete, ki je živela v hiši njegovih staršev. Tako se je izcimil pesniški cikel »Ve stínu lípy« (»V senci lipe«) (1879), prelep venec mičnih vaških povesti, ginljivih in šaljivoveselih.

Najimennitnejša pesem, zajeta iz rodbinskih spominov, je idilski epos »Václav Živsa« (1889). Vsakdo ljubi svojce, toda Svatopluk Čech si je v svesti, da so njegovi rodbinski spomini obenem tudi dragocena stvar vsemu češkemu ljudstvu. Saj je to spomina vredna preteklost, važna vsled svojega idealnega gibanja, veleimennitna po svojih geslih ter značilnih ljudeh.

Da je med najbolj izrazitimi osebami tudi njegov oče, to mu je bilo ravno najbolj dobro došlo. V osebo in vsebino »Václava Živse« je shranil pesnik kakor v dragocen sarkofag vse, kar mu je bilo iz spominov na očeta najdražjega in najsvetejšega, in sicer tako, da je iz teh spominov spletel harmonično uravnano celoto v pravem epskem duhu, katera ima sliko njemu toli dragega bitja ohraniti popolno svežo celo poznim rodovom. Kakor neko posebnost smatramo obliko pesmi, namreč šestomer, ki podeljuje pesmi nekak starinski značaj, obenem pa tudi klasično tihoto. K tej pesmi se sestrsko prilega druga, v mojstrskih stihih spesnena idila »Sníh« (»Sneg«) (1894), vsa polna živih lirskih spominov na veselo dijaško

življenje in na ogenj mladeniške ljubezni. To je sladkega trpljenja polna pesem hrepenečega srca, kateremu je sicer tesno v samoti, in vendar se plaši pred svetom, ki ne mara za njegovo ljubezen in kateremu je nezvest. Posebno pa krasi celo pesem vložena legenda o Kristu in ubogem človeku ter zaključni hvalospjev o prihodu novega kraljestva človečnosti.

Svoje ideje in načela, ki nam jih je podal v navedenih pesmih v poetični obliki, pripoveduje nam pesnik obširneje v prozi v več knjigah, kakor so, recimo »Druhý květ« (Drugi cvet), »Vzpomínky z cest a života« (Spomini s potovanja in iz življenja) (Zbr. sp. I., V., VII.), »Rozličná proza« (Različna proza) in dr.

Razen skupnih spominov z doma ima pesnik tudi svoje posebne spomine, svoj osebni roman duše. Ta roman je različne vsebine, pred vsem pa trojne: erotične, historične in filozofične. Svalopluk Čech je vnet erotik, toda javno ne kaže nikdar te lastnosti svoje duše. Dejanje tega Čehovega duševnega romana je raztrošeno in skrito v raznih povestih in pesmih, situacijah in maskah, kolikor važnih toliko tudi šaljivih. Kjer se pa javi določneje, ima navadno značaj deklinške sanjivosti, mladeniške neodločnosti in boječnosti, a tudi nežnosti in navdušenosti. Tako na pr. je v vseh ravnokar omenjenih idilah, kakor tudi v povestih »Ikaron«, »Napoleon«, pred vsem pa v povestih »Sláva« i »Hovor listí« ter v pesmi »Zpěvník Jana Buriana«. Predmet je vselej takšen, kakor ga je upodobila pesnikova preteklost, namreč rokoko-romantičen in aristokratičen. Tu se nam kaže demokratična stran njegovega značaja v izjemnem položaju, kar najbolj potrjuje »Zpěvník Jana Buriana« (Pesmarica Ivana Buriana).

Ravno omenjena pesem pričinja z zapiski moža demokrata, skrivnega krivoverca. A tisti demokrat je pesniška duša in premalo kmet. Zaljubi se v plemkinjo, pa je izdan. Hoče se že ustreliti. Torej nekaka Wertherijada. Celota ima dve raznorodni duši, čijih nasprotje ni poravnano. Vendar je pesem neprecenljive vrednosti po svojem izvirnem in intimnem značaju. Edina razvidno erotična pesem Čehova je »Letní procházka« (Poletni izprehod) (Květy 1881, Sebr. sp. II.), ki je veselo ukanje srca, omamljenega od krasote pokrajinske narave ter oblaženega s čisto ljubeznijo, pesem moške resignacije, prelepih stihov, obenem pa dražestno zvoneča in miloglasna. Ako jo enkrat prečitaš, miče te opetovano s svojim prelestnim opisovanjem, da takoj zopet posežeš po njej. Enako lepa čuvstva izraža pesnik tudi v zaključku »Petrklíčů« (Trobentice)

(1884). Ta mična basen ni le alegorično-premišljujoča pesem. Po svojem izviru je koprneča elegija ljubezni in mladosti kakor prejšnja pesem; obe je rodilo čuvstvo, ki temelji v neprijaznem nasprotju med suhoparno sedanjostjo in blaženo, sladko preteklostjo.

Ali odgovarjajo »Petrklíče« na vprašanja: Kaj je, kje je sreča? Nekateri je iščejo v pohotnem uživanju, drugi v bogastvu, nekateri v slavi učenosti, virtuoznosti ali svetosti, drugi v razkošju pesniškega ustvarjanja — vse zaman! Vsa ta sreča je le navidezna, prevarna, z grenkobo pomešana. Ena je samo sreča: blaženstvo mladosti, pomlad srečne in čiste ljubezni. Tako se sicer ne tolmači ta pesem po navadi, a to le radi tega, ker se napačno umeva. Pesem je izniknila iz srca, njeno jedro je čuvstveno, ne pa s suhim umom izmodrovano.

Iz plameneče pesnikove erotike izvirajo tudi prav ljubke in poljudne pesmi v »Lešetínském kováři«, mično slikane deklíške postave v dolgi vrsti pesmi in povesti, ter strastno hrepenenje »Angeljevo« in »Mihalovičevó«. Telesne, pohotne ljubezni Čech ne obsoja nikjer; kadar mu kaže, jo celo navaja, toda vselej, kolikor le možno, nežnočutno in vzdržljivo. To je popolnoma v zvezi z njegovo obojno nravjo, človeško in poetično. Ideal ženske čisla edino v poetično-nežni obliki ali device ali matere. S tem se je zelo oddalil od Vrchlickega in Zeyerja, sestal se je pa z Nerudo, s katerim se srečava tudi drugod jako tesno.

Ta poezija spominov in erotike je zato postavljena v ospredje, ker je začel z njo tudi pesnik in ker tvori živo deblo ostale Čechove slovstvene delavnosti.

Razen naravnostnega rodbinskega vpliva je bilo pesniku izobraževalno sredstvo tudi čtivo. S tem se je bavil od mladih nog doma in v šolanju, in to tem strastneje, čim bolj se je moral skrivati z njim. Izprva je bil to Hvězda in češka viteška romantika, potem pa Schiller, poslednjič sam Byron ter slovanski byronisti. »V moji duši Kollár, Čelakovský, Tyl i Havlíček; tisti — potem tudi zgodovina in moj oče so me poslali v borbo — gorje! samega . . .« pravi v »Nových písniích«. Drugoč priznava, kako močno so ga ganili Byron, Puškin, Lermontov, Mickiewicz; zopet drugje pa pravi, kako ga je navduševal Vrchlický. Na vsebino njegove duše je vplivala le ona prva vrsta. Byronisti so ga sicer navdušili in se mu priljubili a nikdar ne toliko, da bi obnemagal pod njih vplivom in zatajil, svojo osobitost. Byronisti so vtisnili le enemu delu njegove pesniške duše svoj značaj in obliko. Izmed znakov, byronistom vkupnih, so

pri Čechu: strastna in neukrotna želja po svobodi in enaka želja tudi po resnici in pravici, zaljubljenost junakov svobode, razumevanje krasot prirodne scenerije, krasot opisovanja dekliških podob . . .

Pri Čechu zapazimo pa tudi druge zveze, na pr. s Hammerlingom. Tujim vplivom pa se je vselej ubranil z osebnimi zmožnostmi, ti vplivi ne samo da ga niso podjarmili, temveč celo v nekem oziru ojačili. Tako se je rano zglasil v njem n. pr. neukrotljiv nagon svobode ter se javil v upornosti zoper očetovo veljavo, v mrženju discipline v konviktu (pesnik se je takrat podpisaval »Nevolný-Rab«) in v mrženju njemu vsiljenega poklica. Pozneje se je to kazalo v sočuvstvu do Poljakov, Jugoslovanov in Grkov, zatiranih od Turkov, do Slovakov in Čerkesov. Tem čutom je dal duška že l. 1866. v pesmi »Otrokyně« (Sužnja), opevajoč junaško smrt Črnogorke. Da, čuvstvo svobode, izraženo v »Otrokyni«, ga je mikalo toliko, da je preosnoval pesem ter napravil ob priliki kretskega kriprelitja iz Črnogorke »Kandiotko« (1867), s katero se je pesnik izredno priljubil češkemu ljudstvu.

Nadaljnje pesmi te smeri so: »Umírání« (1869), »Orel Balkánu«, »Na Váhu« (1885) ter »Radhoštská duma (1897); v poslednjih dveh se bori za Slovake zoper madjarske krivičnike. Najimenitnejši pa sta pesmi »Handžar« (1876) in »Čerkes«. Nobena ni izniknila iz odmevov. Na Kavkaz so zapeljale Čecha rodbinske vezi in simpatije do rojakov ondi naseljenih. Čerkesa opisuje kot junaka, ki od bojazni, da mu ljubezen ne napravi ovir v njegovih činih, umori ljubljeno mladenko. Ta iskreni, tragični in resnobni znak v značaju branitelja zatiranega naroda in veličastna pokrajinska scenerija Kavkaza pridobila je temu pesniškemu umotvoru že zdavnaj slavo dovršene pesmi. Pesem »Handžar« zasluži vzlic svoji kratkosti, da izjemno nanjo opozorimo. Stresa te silno kakor močna balada, prodira nagloma ter izdolbe v misli globok sled. To je pristna junaška pesem, v kateri je zaukala pesnikova duša svobodno kakor junak.

(Konec prihodnjič.)

Srbsko šolstvo.

Poroča R. Perušek.

(Dalje.)

Višje ženske šole. Iz razloga, da so počele nemile pojave skupnega šolanja moške in ženske dece v gimnazijah izbijati na površino, ker so se pomnožile tožbe ravnateljev in ker so izposlani revizorji v tem zmislu izrekli svoje mnenje, je minister prosvete z razpisom od 10. julija 1894 odredil, da se od začetka novega šolskega leta 1895. ženska deca več ne sprejema v 1. razred gimnazij in realk. V nižjih razredih nadaljevale bodo šolanje samo one učenke, ki so že bile v gimnaziji, v višjih pa samo vrlo dobre in odlične učenke primerne vedenja, ki dobijo pored povoljnega mišljenja profesorskega zbora tudi odobrenje ministra prosvete. — Ko se je ta naredba provela, so v vseh večjih mestih otvorile občine na svoje stroške višje ženske šole, in sicer v Pažarevcu, Šabcu, Pirotu in Nišu, a te šole so trajale samo eno leto, ker so koncem leta 1895. odpravljene, in tako ima Srbija sedaj samo dve višji ženski šoli v Belgradu in Kragujevcu.

Belgradska šola je imela 56 in kragujevska 14 učiteljev. Obe sta državni. Učitelji so bili 2 ravnateljici, 3 namestniki, 21 klasičnih učiteljic, 11 pomočnic. Razen tega so razni učitelji jezikov, umetnosti, vere in ženskih del. — V belgradski dekliški šoli je bilo 783, v kragujevski 184 učenk.

Belgradska ženska šola je imela 6 razredov, kragujevska 5. Predmeti so bili v I. razredu: krščanski nauk, srbski, francoski, nemški, ruski jezik, geometrijsko risanje, račun, geografija, zoologija, risanje, ženska ročna dela, petje, gimnastika; v II.: krščanski nauk, srbski, francoski, nemški, ruski jezik, geografija, račun, geometrijsko risanje, botanika itd.; v III. isti predmeti razen geometrijskega risanja in botanike, poleg tega pa občna zgodovina in mineralogija; v IV. razr. namesto mineralogije fizika in potem lepopisje. V V. razredu odpade nauk iz srbščine in geografije, zato stopijo na njih mesto: literarni obliki, srbska zgodovina, kemija, pedagogija; v VI. razredu odpadejo literarni obliki, račun, kemija, pedagogija, lepopis; novi predmeti pa so: književnost, higijena in metodika.

Vojna akademija je bila osnovana l. 1850. Leta 1880. je razdeljena na višji (oficirski kurs) in nižjo šolo. Nižja šola traja 3 leta

in višja 2. V nižjo šolo se sprejemajo kandidati, ki so zvršili najmanj 6 razredov, in za vojaške sinove 5 razredov gimnazije ali realke in sprejemni izpit. Maturanti se oprashaajo prejemnega izpita. V višjo šolo stopajo oni, ki so dovršili nižjo in služili pri trupi dve leti ter polože sprejemni izpit.

Leta 1895. je imela šola 42 nastavnikov. 5 redovnih, 22 honorarnih profesorjev, 2 redovna in 13 honorarnih učiteljev. Vsi učitelji so imeli skupaj 212 ur na teden, povprečno po 5 ur. Letna plača redovnih profesorjev je znašala 20.461.20 din. — vsi učitelji so dobivali 54.581.16 din. Vseh učencev je bilo v začetku leta 202, na koncu leta 196. — Odličnjakov je bilo 16, slab nobeden. Starost njihova je bila od 17—25 let.

Trgovska šola je državna šola in ima 3 letnike. Vseh učiteljev je bilo l. 1895. 1 ravnatelj namestnik, 2 profesorja, 8 honorarnih nastavnikov in 1 učitelj jezika.

Predmeti so bili v I. razredu: srbski, francoski in nemški jezik, trgovska geografija, zgodovina, matematika, nauk o trgovini, knjigovodstvo, tehnologija, risanje, lepopisje, gimnastika; v 2. razredu: razen nauka o trgovini, risanja in lepopisja vsi drugi predmeti ter srbska trgovska korespondencija, trgovsko in menično pravo, carinarstvo, poznavanje robe; v III. razredu pa razen zgodovine, srbsčine, matematike in tehnologije vsi predmeti II. razreda ter narodna ekonomija, financije, trgovski in politični račun in komptoarsko delo.

Poljedelska šola je bila osnovana 1882. leta. Ona je kraljeva in ima tri razrede. V šolo se sprejemajo kmetiški sinovi, ki so vsaj 14 in ne več kot 18 let stari. Pouk je teorijski in praktični. V I. razredu se poučava nadaljevanje in dopolnitev osnovnega pouka s pogledom na srbski jezik, zemljepis in zgodovino Srbije. 2) Račun. 3) Prirodopis in osnove iz fizike in kemije. V II. razredu račun z osnovami iz zemljemerstva, računovodstva in risanja. 2) Poljedelstvo z vrtnarstvom in livadarstvom. 3) Živinarstvo, svilogojstvo, pčelarstvo in osnovega živinskega lečenja. Vinodelje in sadjarstvo. V III. razredu isto in osnove šumarstva.

Leta 1895. je imela ratarska šola ravnatelja, 2 nastavnika, 1 ekonomo in 1 vrtnarja. Učencev je bilo na začetku leta 78, na koncu 75.

(Konec prihodnjič.)

Nevesta.

Črtica. Spisal A. Sever.

Nalapec je našgal še svečo v nerodni svetilnici in odmotal vajeti, nato pa je hitro sedel na svoj sedež. Hišna je medtem zavijala ruto gospodični okolo vratu ter mencala z nogami, dočim je Končaj nekaj godrnjal ter si vihal brke, na katerih se je že poznal srež, nato pa je zavihtel kočijaž bič, in sani so švigile izpred hiše po gladki, sneženi cesti. Srebrni žvenket kraguljčkov se je oglašal tja v debelo meglo, po kateri je polagoma naletaval mehki sneg v velikih zvezdastih kosmičih. Za sanmi se je čutil lahen piš in ozki plamen v svetilnici je migal ter plesal kakor vešča.

Antonija je bila zatopljena v misli. Več dni že ni bila mirna in težko je pričakovala večera, da bi šla z očetom v gledališče. Neki strah jo je moril in če je poskušala stoinstokrat se ga otresti, bilo je vse zaman, in ko je za trenotek začela misliti čisto vsakdanje stvari, se je ista bojazen pojavila nehote in nevede, toda hujše in hujše; in dasi jo je prej vznemirjala le nekaka negotovost, zazdevala se ji je njena slutnja čimdalje bolj utemeljena in resnična, in zato je želela videti Pavla, ki je že pred nekaj dnevi obljubil, da pride k dotični predstavi.

Tedaj, baš tisti dan, predno je odšel po svojih trgovskih poslih nekam na deželo, bila sta z ženinom sama. Pavel ji je pripovedoval o svojih opravkih, ko pa se je vzdignil, da bi jo poljubil za slovo na modre, nedolžne oči, prijela ga je Antonija za roko in vprašala ono usodno, veliko vprašanje: »Si li ljubil že kdaj kako žensko?« Ni se obotavljal in ni je izpustil iz objema, pogledal ji je v dušo odločno in niti vprašanje se mu ni zdelo posebno čudno; odgovoril ji je brez trzljajev na ustnicah, da. »Torej ljubil si«, je ponovila za njim Antonija mehanično, ne da bi bila prav čutila, kaj je izrekla. Šele, ko je odšel ter je zrla raz okno za njim tja po sneženi cesti, zamislila se je za trenotek ter se prestrašila. Vstala je od okna in hitela v sosedno sobo in vedno ji je hodil po glavi odgovor ženinov. Bila je zbegana, tekala je po hiši semtertja, hitela na dvorišče, kjer so stali tam zadaj ob hramih vozovi s sodi, klicala je posle ter jim naročevala različne brezpomembne stvari in zopet je prišla nazaj k oknu, od koder se je videlo na pot, po kateri je bil odšel

Pavel, ter strmela v mrzli, zimski dan. In ko je prišel oče zvečer domov, mu ni mogla natančno povedati, česa je šel pravzaprav iskat ženin na deželo.

Zvečer je bdela dolgo v postelji, in ko je slednjič zaspala, se ji je sanjalo, da je ženin nenadoma zbolel na potu, da je odšel v daljne, daljne kraje, od koder se ne more vrniti več nazaj, a ko se je zjutraj prebudila, bila je izmučena, da je komaj vstala.

Bil je pust dan. Zunaj je metlo, kar se je dalo, le včasi se je čul s ceste kak klic, po veži je bilo pa vse mirno. Antonija je zajutrkovala z očetom in bila še silno prepadena. Oče se ni dosti menil ž njo, vprašal pa jo je pač med drugim, kdaj se vrne Pavel, kar jo je čudno vznemirilo. Vstala je po zajutрку in niti tobačne servise mu ni prinesla kakor po navadi ter odšla zopet v spalnico. Postala je žalostna in solze so se ji prikazale v modrih, nedolžnih očeh. Vzela je zlati križec, ki ga ji je poklonil Josip ter ga poljubljala. Bilo ji je, kakor bi izgubila najljubšo dragotino, kakor bi zasanjala v cvetoči pomladi, v lepih gorkih dneh ter se prebudila naenkrat sredi zime; zdelo se ji je, kakor bi iz bajke nastala resnica. In zopet so se ji udrle solze po svežem, belem licu in zakrila si je oči ter jokala in plakala je dolgo. Zdelo se ji je kakor bi jo Pavel odgnal, kakor bi jo zapustil ter ji prelomil zvestobo. Ljubila ga je iskreno. Zrla je v njem najboljšega moža, ki je vreden vsega zaupanja in kojemu se je vdala z vso dušo. Spoštovala ga je in ljubila. Ali on smatra njeno ljubezen za sveto, za popolno, ali ve kako ga ljubi, kako mu je vdana? Ali jo ljubi Pavel sam tako iskreno? Morda smatra Pavel ljubezen za trenutno čuvstvo, za navadno vsakdanjo stvar, ne za večno, najkrasnejšo spojitev dveh src? Kaj je bila vsa ta sreča, ki ji je bila prej nerazumljiva, samo navidezna, samo pomota..? In Antonija se je ustrašila teh misli, kakor če človek sreča tatu v tihi noči v svojem domovanju. Pavel? Ni ji veliko pripovedoval in prisegal o ljubezni, govorila sta običajno vsakdanje stvari in sploh *ji razodel ljubezni ni nikdar, nikdar ji ni izjavil, da jo ljubi, niti tedaj, ko je privolila na očetovo vprašanje v zaroko, samo če jo je poljubil ter se ji ozrl v oči, pogledal ji je s svojimi rjavimi očmi v dno njene notranjosti in pritisnil jo je k sebi na svoje moške prsi — pa če jo je vendarle varal? . . Ljubil je že žensko, da, ali kako je ljubil? Morda pa je Pavel mislil le ljubezen v svojih mladeniških vihravih letih, ko poljubi mož devojko in ji prinaša šopke, da se igra ž njo in v treh tednih pozabi vse skupaj, kar je bilo. In to seveda ni ljubezen . . .

In zopet so jo ves dan vznemirjale malenkosti, ko je urejevala po sobi in ko je gospodinjala po hiši. Dvomiti je začela nad istino, kar ji je povedal ženin; morda je ni razumel — morda je celo izrekel kar tako nekaj nepremišljenih besed, ne da bi sam vedel za to. In vstale so ji slike pred očmi, kako jo je Pavel tolažil, kadar je žalovala po materi, kako jo je včasih, ko sta hodila zvečer ob solnčnem zatonu po gozdliču, tam za travniki, prijel za desnico in ji molče pritisnil poljub na ustnice, pobožno in resnično . . . Pričela je dvomiti nad možnostjo, da bi bil Josip kedaj že kakemu bitju dal vso svojo dušo, in vendar ji je med krasnimi sanjami, v koje se je skušala zazibati, vstajal zopet strah, ni li bilo to, kar ji je ženin povedal nekaj takega, kar je zanjo neizmerne važnosti. Težko ji je postajalo vsled negotovosti in s hrepenenjem je pričakovala, da bi zopet videla ženina. In ko se je nagibal dan, štela je ure in minute, kdaj bo čas iti v gledišče.

Sani so pridrele kmalu v mesto. Zunaj ni bilo mnogo ljudi, le velika okna po izložbah so bila razsvetljena, kar je dajalo ulicam izraz življenja, sneg pa je pršel nekoliko manj nego po dnevu. Ko je ustavil hlapec pred glediščem, šel je prvi oče, kateremu je pomagal hlapec pod pazduho, s sani, za njim pa Antonija v vestibul.

V gledišču je vladal nemir in samo še nekaj trenutkov je manjkalo do pričetka predstave. Končajeva loža je bila še prazna; Pavel še ni prišel. Antonija in stari Končaj sta hitro odložila obleko ter sedla v ospredje. Le nekaj hipov in veliki lesteneč, ki se je spuščal od stropa visoko gori tja doli v parter, je otemnel in tudi kandelabri, ki so bili pritrjeni ob napuščih okoli in okoli, so ugasnili; zagrinjalo se je dvignilo in na odru so nastopili pevci. Antonije pa ni vse to prav nič zanimalo. Zrla je nekaj časa tja doli v temino v orkestre, kjer so švigali loki, in potem na oder, kjer je pel Tannhäuser Veneri ljubezenski spev. Čudno in tesno ji je bilo pri srcu. Veličastni, pompozni glasovi trobil in razburjena pesem pevčeva ji je postajala neznosna in nekaj ji je ležalo na prsni, da ji je dalo komaj dihati. Kar mahoma se ji je zazdelo nenavadno živo, da je njena slutnja upravičena in če bi bil Josip takrat poleg, vrgla bi se na kolena predenj ter ga prosila, naj jo reši teh muk in bolesti.

Ko pa je z alegorijami poslikani zastor zopet padel ter so le še zadnji glasovi plakujočih vijolin trepetali med napušči in stebri in se je razlila močna svetloba po avditoriju, se je preplašila Antonija in hipoma je pozabila vse. Stari Končaj je vstal ter hotel

iti na koridor, baš takrat pa je potrkal nekdo na vrata in stopil je trgovec Repič v ložo ter stisnil Končaju roko.

Antonija pa je vstala ter ga pogledala zmedeno, a v očeh se ji je poznala bojazen. Ko je Končaj odšel ven, je sedel Repič poleg neveste in ji pravil ljubeznivo o svojih uspehih; bil je nenavadno razpoložen. Vprašal jo je tudi, kako se je počutila zadnje dni, in tedaj se je zganila Antonija in že je imela pripravljeno vprašanje, ali v istem hipu ji je upadel naenkrat ves pogum in dejala je, da ji je bilo kakor običajno, češ, da se je le tebi izteklo dobro, in pogledala ga je in bila je srečna, da se je sestala zopet z ženinom; skoro žal ji je bilo prejšnjih misli, čutila je, kakor da mu je delala krivico in da mu je za to dolžna zadoščanja. Ko se je vrnil oče, se je že pričelo prihodnje dejanje in pozavne, ki so zadonele, so pretresle Antonijo in slavospevi zbora so vplivali opojno nanjo; zazibala se je v nekako omotico, zrla je, ne meneč se za dejanje, tja na odprto, s pisanimi kostumi napolnjeno pozorišče.

Po predstavi se je poslovil Repič stoprav spodaj, pred vrati ji je gorko in iskreno podal roko v slovo, predno sta sedla z očetom na sani, ki so ju čakale pred gledališčem. Konjiča sta zdirjala in srebrni žvenket je rezal meglo v temni noči; videlo se ni za ped naokoli; po ulicah je bila grobna tišina, le iz cerkvenega stolpa je brnela ura počasi in leno, Končaj pa se je popravljaj in zavijaj v težki zimski kožuh prav do doma zunaj mesta.

Zjutraj se je zbudila Antonija zgodaj, ko je bila še tema; bilo ji je slabo. Naslonila se je na zglavje ter premišljala. Nekaj ji ni bilo prav. Bilo ji je kakor človeku, ki se je rešil na samotni otok in ki je pozabil zaklicati čolnarjem, ki so pluli tod mimo v njegov rojstni kraj; bilo ji je, kakor da je zgrešila važen korak, da je zamudila imeniten trenotek v življenju.

In premišljala je zopet do mraka. Gotovo je bilo, da je Pavel ljubil; saj ji je zatrčil tako, ko ga je vprašala. Ljubezen se je zdela Antoniji Končajevi popolno, celotno združenje dveh bitij. Čuvstva in misli se strnejo v harmonično celoto, v krasno, čisto glasbo. Brez zaročenca ne bi mogla Antonija živeti, nobenega koraka ne bi mogla storiti brez njega, nikakega veselja ne bi mogla uživati, ne da bi ga delila ž njim. Potrebovala je bitja, ki bi mu darovala svoje življenje in mu odkrila vse najtajnejše strani svoje duše in najbolj skrita čuvstva in želje; po možu je hrepenela, kateremu bi služila vse življenje in mu bila zvesta od početka do konca. In za to je treba, da jo mož ravno tako ljubi, da se združi ž njo.

Pavel je ljubil — toda če je ljubil vzvišeno in čisto, ali je mogoče dvakrat tako ljubiti?

In Antoniji so vstajale misli druga za drugo. Spomnila se je rajne matere, ki ji je umrla rano. Dobro se je spominjala dobrodušnega lica, ki se ji je smehljalo na oknu, ko je prihajala iz šole, onega bitja, ki jo je čuvalo nevidno po noči in po dnevi — tedaj ji je nadomestovala ona vzvišeno in sveto ljubezen, katera ji je vzrasla in pognala korenine kot vinska trta na prisojnem bregu na vse strani v njeni duši, sedaj v zreli dobi, ko je zahrepenela po zakonu.

Ljubila je mater, kakor jo ljubi vsak otrok, in zdelo se ji je, ko so nesli črno krsto pogrebci tja za nizko belo cerkvico, da se je končalo tudi njej življenje. Dolgo ni mogla verjeti, da je mati v istini mrtva, in pričakovala je vedno, da se vrne zopet nazaj v mirne, svetle sobice, da jo najde zopet enkrat tam na divanu pri šivanju ali pletenju, kakor da se je vrnila iz tujine. Šele v nekaj mesecih se je privadila misli, da je sirota, in zato je vedno pogrešala nečesa. Ko ji je nekoč pravila hišna, da se misli oče oženiti, je osupnila tako, da ni pokusila ničesar več dni. Vprašati si ga pa ni upala niti prositi, naj ne stori tega, le molila je na skrivnem, da bi se to ne zgodilo. Nikdar ne bi mogla ljubiti druge ženske kot mater, da, čutila je mržnjo in stud nad namišljeno mačeho, in da bi se bil oženil Končaj v resnici, bi šla z doma kamorsibodi.

Toda Antonija je globoko čutila, da je bila ljubezen do matere veliko bolj vsakdanja, mnogo manjša in manj vzvišena — in če bi se niti to čustvo, ta ljubezen ne dala nadomestiti! Ali moreš trto v vinogradu oviti okoli druge opore kakor okoli tiste, s katero se je zrasla, ne da bi usahnila? In jasno in veličastno je vstalo pred njenimi očmi prepričanje, da je prava čista ljubezen mogoča le med enim možem in eno ženo.

Stresla se je, in skrivna strast jo je gnala, da izve za gotovo, kako je ž njenim zaročencem.

Kako bi mogel ljubiti v zakonu njo, ako je ljubil drugo. Brez dvoma ni njegova ljubezen prava, nego le strast in ne najpopolnejša sklenitev. Bi li bil zakon srečen in trajen ž njim? Vzbudila bi se mu prvotna ljubezen kedaj s podvojeno močjo in mrziti bi jo pričel ter poiskal ženo, kateri se je vdal v resnici in popolnoma, in če je ne bi našel, sovražil bi njo še bolj; bila bi mu le telesna sužnja!

Je li to mogoče? O tem dvomiti, bi se dejalo slepiti samo sebe; dolžnost njena je, dolžnost, katero ji nalaga vest, da si je v tej stvari na jasnem. Če Pavel ni čist, če se je morda tudi telesno že zvezal

ž njo, katero je ljubil, kaj ni torej že zavezan v zakonu? V čem se torej razlikuje ta zveza od zakona, v katerega naj bi stopila ona? samo v tem, da bi ji obljubil enkrat slovesno in svečano pred oltarjem, da se združi ž njo za večno, ter bi lagal vede ali nevede, dočim je oni istinito, resnično obljubil na tihem in dejansko stoinstokrat. Če bi vstopila v tak zakon, bi grešila sama nad seboj, pogubila bi svoj dušni mir in srečo svojo in bi morda s tem onesrečila tudi pozneje njega.

In tedaj jo je obšla žalost in skoro se je zajokala glasno. V modrih očeh so se ji pokazale solze in kapljale so ji kot kristalni biseri na svetlo, s pestrimi cvetovi posuto krilo. Naslonila se je na mizo in trepetalo ji je vse telo. Potem pa je vstala ter napisala drobno karto — povabila je ženina k večerji; na njej so se poznali sledovi solz, a nato je poklicala hlapca, naj jo nese Repiču v mesto v trgovino ali pa v njegov komptoar.

Iskala si je poguma, da bi ga jasno in odkrito vprašala in mu povedala vse, kako misli in kaj se ji dozdeva.

Prišel je večer. Hišna je pripravila na mizo in prižgala veliko svetiljko pod stropom, iz katere so lili svetlobni prameni po posodah, da so se nekako praznično svetili krožniki in kozarci. Antonija je sedela sama v sobi tik obednice v temi in bilo ji je čisto jasno, kaj naj stori; oči je imela objokane in zato ni hotela k luči in semtertja se ji je utrgal iz prsi vzdih, katerega je udušila siloma. Gledala je skozi okna, na katerih so se redki ledeni cvetovi svetili v mesečini v srebrnkasti belini in v neskončni daljavi so se utrinjale nalik drobnim iskram zvezde na nebu.

Nepričakovano zgodaj je začula po veži Repičeve stopinje; očeta še ni bilo doma. Antonija bi v onem hipu najrajša videla, da bi se danes sploh ne bil odzval. Ko pa je stopil Pavel v obednico, vzdignila se je iz naslanjača ter mu šla nasproti. Pavel je bil iznenaden; ko jo je zagledal tako pobito, jo je začel skrbno izpraševati, kaj se je pripetilo takega. Ona je molčala in storilo se ji je milo; prižgala je v sosednji sobi luč ter vedla ženina vanjo; ovila se mu je okoli vratu, in dasi se je Repiču zdelo vse čudovito in neobičajno, vdal se ji je vendar ter jo poljubil na čelo. Ko pa je začutila poljub na sencih, tedaj je začutila v sebi neki odpor, prijela ga je za desnico ter vprašala napol ilhte, kar si je namenila: »Si li resnično ljubil, si li ljubil popolnoma kdaj v življenju?« in prosila ga je, naj ji pove istinito in natančno.

Ženin očitno ni pričakoval tega; zdela se mu je nevestina prošnja naivna, skoro otročja, toda pomišljal ni, sedel je na naslanjač ter ji razlagal, kako je živel v Trstu, kamor ga je poslal njegov pokojni oče, da se izvežba tudi praktično po dovršenih trgovskih šolah, da bi mogel voditi obširno podjetje po njegovi smrti.

»Da, imel sem neko razmerje,« ji je pravil Pavel povsem mirno in si prižgal smodko. »Bila je krasna devojka in ljubil sem jo z resnim namenom; mislil sem na zakon. Bilo je to, kakor pravim, v Trstu. Njeni starši so imeli tudi trgovino in seznanil sem se z njo na nekem korzu, na eni tistih južnih zabav, kjer ti polje življenje in se ti raduje gorka kri. Pohajal sem pozneje tudi v hišo in mnogokrat sem se spominjal potem doma onega velikega poslopja, ki je imelo razgled na morje ob molu. Večkrat sem ji pisal, tudi to ti moram povedati, in nekoč je že bilo vse pripravljeno, morda bi se tega spominjal tudi tvoj oče, da bi se peljal v Trst ter zasnubil Lucijo, a takrat mi pride neki naš potovalec z novico, da se je zaročila ona pred kratkim z Benečanom, katerega sem poznal osebno in ki je tudi prakticiral pri njenih starših. Bilo mi je hudo, povem ti odkrito in ne vem, zakaj bi tebi tajil, in mislil sem, ko sem hodil v senci bukev in hrastov po onih gozdih nad mestom melanholičen in potr, da bi poiskal smrti, imel sem tedaj dobrih petindvajset, zlasti pa, ko mi je pisal Lucijin oče nekako odslovljivo pismo. Ako hočeš, ti pokažem vse te stvari — a potem, kmalu potem umrl mi je oče. —«

Ni se ganila, dokler ji je pripovedoval, in zapomnila si je vsako besedo, odgovorila ni ničesar, zdelo se ji je pa, ko je zatrjeval, da je resnično in pošteno ljubil, kakor bi se ji izpodmikala tla ter bi se pogrezala doli nekam globoko v zemljo. Zrla je na mizni prt, ki je bil potkan z motnimi baročnimi figurami, ki se poljubljujejo v parku, in vse te figure in amorji, ki so stresali cvetje iz zakrivljenih rogov nanje, so zbežali ter se ji mešali pred očmi, a ziniti ni mogla ničesar.

Pavel pa se je začudil, da je napravil tak vtisk nanjo, vendar pa jo je prijel na lažno za roko, kakor bi jo izkušal predramiti. »Ravno prav,« ji je dejal, »da si me vprašala o tem, ker sem sam iskal že dolgo prilike, da bi ti povedal, kajti čutim, da je to moja dolžnost in da ne bi imel miru, če bi ti zakrival take stvari. Treba je, da si razjasniva vse življenje pred zakonom in da si vse odpustiva, Antonija! Vidiš, to je moja izpoved.«

In pogledal jo je Repič z gorkimi, toplimi očmi in pričakoval je, kaj mu odgovori. Ali Antonija je vstala molče, bilo ji je, kakor bi se prebudila iz omedlevice. Borila se je sama s seboj in skoro bi mu padla okoli vratu, vendar jo je nekaj v najgloblji notranjosti sililo proč od ženina ter ji govorilo neprestano, da je vse izgubljeno, vse prešlo. Odšla sta v obednico in ponudila mu je stol.

Pavel je poskušal nevesto razvedriti, dasi je bil sam dosti malo razpoložen, ter jo izpraševal, kako naj bi uredil še podrobnosti v sobah, v katerih bosta stanovala. Ko je prišel Končaj domov, prinesla je hišna večerjo na mizo in s podolgovatih krožnikov se je razširjal vonj pečenega mesa po sobi in oče je nalil lesketajočega se vina v kozarce ter pravil, kako težko je prišel tja gori v gozd po zamrzlem snegu, da je pregledal, kako sekajo delavci les, in kmalu se je zapletel z bodočim zetom v živahen pogovor. Antonija je govorila prav malo; bila je raztresena, vznemirjal jo je žvenket krožnikov pri jedi in odgovarjala je nekako prisiljeno. V duši pa jo je grizlo in siloma se je hotela pomiriti na videz. Repiču je bilo skrajno nadležno in rad bi bil zopet sam ž njo skupaj; oče pa je skoro opazil ni ter veselo pripovedoval različne gospodarske načrte za prihodnjo spomlad.

Po večerji sta prižgala oba smodke ter pričela tarokirati, Antonija pa je čitala časnike pri mizi. Precej pozno se je poslovil Pavel in nevesta je čutila, kako se mu je tresel glas, ko ji je voščil lahko noč, in desnice ji kar ni mogel izpustiti iz svoje, potem pa je naglo odšel po stopnicah.

Oče je sam ugasnil luč v obednici ter odšel spat. Kmalu je zavladal grobni mir po celem, obširnem poslopju. Na prostranem zasneženem dvorišču je včasih zategnjeno zalajal čuvaj v mrzlo, zimsko noč, kakor bi čakal, kdaj se prikaže kakšna razkuštrana glava izza zidu, ki je mejil na ledine in travnike.

Antonija Končajeva je spala trdno in se ni prebudila do jutra.

Prihodnji dan je bil tretji pred poroko.

Ko se je opravila, šumelo ji je nekaj po možganih in zeblo jo je po vsem telesu; bila pa si je na jasnem. Pavel je istinito ljubil. Kaj ni Pavel že zavezan z drugo, kaj se ni sklenil z ono Lucijo v najsvetejšo združitev? In če ni stopil tudi na zunaj ž njo v zakon — to nima s tem ničesar opraviti. Po mislih Antonije Končajeve bi bila zakonska zveza ž njim docela nemogoča, in najsi misli on, da je vse minulo, da je vse pozabil in da stopi s čisto, svobodno dušo ž njo v zakon — tem slabše, ker se slepi in moti sam sebe in tem

manj je mogoče ž njim sklenitev, kajti toliko večja in silnejša bode moč, s katero se mu pojavi prva popolna in edino resnična ljubezen — o tem je bila prepričana tako trdno kakor o svoji ljubezni do njega.

Pavel! Kako ga ljubi, kako ga je spoštovala! Kako dolgočasno in pusto ji je bilo življenje po materini smrti, kako grozno počasi so tekli dnevi in nič je ni moglo vzradostiti; ves dan je čakala večera, in ko se je storil tihi mrak, si je želela zopet jutra, samo da bi minul zopet prihodnji dan, kajti vse je bilo zanjo brez pomena in brez čvstev in veselja. Ali prišel je Pavel. Moj Bog, od tedaj so ji govorile slike po stenah, od tedaj so se ji smehljale cvetlice po logu in livadi in solnce se ji je dobrikalo z vedrega svoda in ponižni vetrc jo je božal dobrotljivo in prijazno po licih. Kako je ljubila, da, ljubila sveto, kakor je mogoče ljubiti le enkrat in česar ni okusila do tedaj. Kadar jo jo poljubil Pavel na usta ali oči, ko sta sedela drug ob drugem, zdelo se ji je, kot bi bilo nebo odprto ter bi gledala vanj, kar je, kot je čula v detinskih letih od svoje matere, usojeno le najsrečnejšemu zemljanu pod solncem, da, ljubila je, samo ljubila.

In kako je želela zakona ž njim, onega pravega zakona, katerega tvori visoka ljubezen dveh bitij, da postane ena duša v dveh telesih. Sanjala je o tem z odprtimi očmi stoinstokrat in čakala je nestrpno svoje največje sreče.

Sedaj je proč — vse je uničeno!

Antonija je zablodila v zadnjo sobo na oglu poslopja. Skozi okno so bleščali premrli zimski žarki ter se lomili na ogledalu in padali raztreseni po preprogah. Na dolgi starinski zofi je bila razgrnjena poročna toaleta. Antonija se je prestrašila nevestinega oblačila, toda vzela ga je v roke ter je ogledovala. Neizrečeno bol ji je vlilo v srce in v duši se je borila gorka, globoka ljubezen čiste ženske z vestjo, ki se je oglašala z jekleno neizprosnostjo. Izpustila je iz rok belo svilo in pokleknila je na tla na kolena.

Na steni je visela velika podoba Matere božje in pred njo je gorela motna vijoličasta lučka ter osvetljevala prav neznatno blede, otožni obraz na sliki, ki je bila istotako vijoličastega tona.

In tedaj je obsenčila tudi Antonijo globoka žalost in nemo je zrla s široko odprtimi očmi v podobo. Bojeval se je velik boj v notranjosti, čigar izid naj bi odločil celo njeno življenje. Lica ji je zalila kri in sencji so se ji potili, prsi pa so ji drhtele od neznosne

teže, ki je ležala na njih in jo tlačila nalik silnemu kamenu. Skoro je hotela slušati vest, ki jo je opominjevala, naj opusti zakon, naj izjavi očetu, da ne more vzeti Pavla. Jasno ji je bilo, da bi si s tem umorila dušo, da bi onesrečila tudi njega. Iskala je moči, ljubezen zatreti, in hotela si je ohraniti vest čisto in brezmadežno. Toda v obupu ji je vstajala ljubezen v srcu zopet z novo močjo, kakor vstaja opojna, ognjena zarja za gorami po viharju, ter jo oklepala z magično silo, vmes pa ji je priplavala Pavlova podoba, njegov odkriti, dobrodušni pogled in čula je njegove iskrene besede. Bila je vsa zmedena in čutila je bolesti v glavi, in takrat se ji je zazdelo, da je žalostni Majki božji na sliki pritekla solza iz otožnih oči ter se otrnila po platnu navzdol.

Zunaj na hodniku pa se je oglasil hipoma oče, ki jo je klical k sebi. Zbežala je, kakor bi jo kdo pregnal, ter hitela vsa osupla ven. Oče ji je hotel naročiti nekaj stvari in še je govorila z njim, ko ji je prinesel po stopnicah neki Repičev uslužbenec majhen zavojček od ženina. Vzela ga je bolj iz radovednosti ter hitela vsa zmočena v sobo. Bila je krasna zapestnica in pismo, v katerem jo je prosil, naj sprejme njegovo darilo; ko jo je ogledovala pri luči, se je lesketalo kamenje v svetlo-modrih barvah kakor spominčice ob potoku, a na sredi je žarel znaten diamant, da jo je kar slepilo. Poskusila jo je zapeti za pestjo na roki, a zazdela se ji je grozno težka in zapone ni mogla zlepa najti; bilo ji je, kakor bi storila veliko zlo, neodpusten greh, in to greh, kateremu se ne bi mogla izogniti. Spustila se je v fotelj brez moči, silno izmučena; najrajša bi zaspala, pa če se je deloma pomirila, začelo jo je zopet gristi v srcu kakor poprej.

Po kosilu se je navlekla zunaj megla in pričelo je polagoma snežiti. Antonija je bila zopet sama doma in po sobah je nastalo nekako mračno, kajti metlo je čimdalje bolj, dasi je bilo do večera vsaj še nekaj dobrih ur. Pohišstvo se je videlo nekako pravljичno, le v peči je prasketal ogenj, da so se v kotu po tleh delale sence. Vladal je čudovit mir. Antonijo je vse to vznemirjalo, zlasti ta turbozna tišina ji je legala na dušo in tembolj je občutila vest, ki jo je opominjevala, dasi prepozno in brez uspeha.

Naenkrat pa je zapazila Antonija zapestnico na roki, katero je pozabila v raztresenosti spraviti, spomnila se je Pavlovega pisma in neka neizrekljivo tožna sentimentalnost ji je vstajala v srcu ter jo obvladala popolnoma. —

Hitela je h klavirju ter udarila na tipke, da so zavreli glasovi prav pod strop, in razlila se je priprosta narodna melodija po sobi, ki toži o izgubljeni sreči, o umrli ljubici . . .

Tedaj pa je premagala ljubezen v Antonijini duši in vest in uverjenost sta bili pokopani pod razvalinami, tedaj je bil ideal porušen in namesto vesti in namesto duševnega miru je sedla na prestol v njenem srcu ljubezen do Pavla. —

Antonija je sklenila žrtvovati se, žrtvovati svoje življenje in dušo ter stopiti proti prepričanju v zakon. Nastalo ji je otročje pri srcu in najrajša bi zaplakala, in hotela je vso svojo boleost in vso svojo bodočo nesrečo izliti v tožeče akorde, ki jih je ubirala na klavirju. Zunaj je snežilo in mrak se je delal, Antoniji pa se je zdelo, kakor bi svojo ljubezen poplačala s smrtjo.

V prihodnjih dneh je bil Repič večkrat pri Končaju, da so pripravili vse za poroko, in predvečer onega slovesnega dne je ostal pozno v noč na nevestinem domu. Zopet so sedeli v obednici kakor toli in tolikrat. Stari Končaj je bil dobre volje in smejal se mu je ves obraz, smejala se mu je tudi pleša, ki se mu je svetila vrhu stare, nekoliko upognjene glave. Razgovarjal se je z Repičem in Antonijo ter pil jako mnogo cekinastorumenega vina. A Repič je bil vedno v nekaki zadregi in čutil je, kakor da Antoniji ni vse prav in da bi si morala še nekaj razjasniti; bil je izredno pošten in odkrit človek in hotel je, da si je pred zakonom na čistem, ker je dobro čutil njegovo veliko važnost. Zdelo semu je potrebno, da se potopi vse prejšnje življenje v morje pozabljenja, da oba zakonca v trenutku, ko se zvežeta, odpustita drug drugemu vse, kar je bilo in naj je bilo še toliko zmot in greha, kajti vse to izbriše vesoljno oproščenje, in iz tega oproščenja naj vzklije popolnoma novo, čisto življenje v zakonu, katero nima s prejšnjim nikake zveze. Hotel je svoj zdravi in pravični nazor tudi izpolniti in zato je vprašal nevesto, ko se je stari Končaj že nekoliko vinjen nekam odstranil, s tresočim glasom tako, da se mu je videlo, da je imel vprašanje že pripravljeno, ali mu odpušča vse, kar ji je pravil in kar je storil. Antonija Končajeva pa je preslišala njegove besede in hotela je vstati ter iti pogledat za očetom, in ko ji je Repič ponovil vprašanje, pogledala ga je začudena, z boleznim izrazom ter se ga oklenila okoli vratu — bilo pa ji je, kakor bi jo bil pahnil v brezno.

In vstalo je sledeče jutro solnce v vsem svojem zimskem čaru. Prikazalo se je v megli za nizkimi, zategnjenimi smrekovimi gozdovi

kakor ognjena rdeča krogla in zaigralo s prezeblimi žarki po poljeni poljani na drobnih milijonih ledenih kristalov.

Antonija Končajeve se je pripravljala k poroki. Oblekla se je v belosvileno preprosto oblačilo, ki je bilo po rokavih in po robih pošito s finimi, ozkimi čipkami, in v laseh ji je cvetela sveža duhteča teja. Obdajale so jo frizerke in šivilje ter begale po sobah, iščoč različnih malenkosti.

Nevesta pa je bila čudovito mirna. Sploh ni zadnji dan pokazala sledu kakšne razburjenosti; strmela je predse ter hodila počasi po hiši semtertja, ne da bi kakor običajno govorila s kom, in celo očetu je odgovarjala na kratko; na srcu ji je ležala teža, katera jo je tlačila in morila, kajti oglušiti si je hotela svet, ker ni slušala njenega glasu.

Proti enajstim se je ustavila pred veliko, starinsko Končajevo hišo vrsta elegantnih kočij; pripeljal se je ženin, drug in več njunih zancev po nevesto. Šli so v prvo nadstropje, kjer jih je sprejel Končaj ter jih vedel v salon.

Antonija je prebledela in vsa se je stresla, ko je zaslišala govorjenje pred vrati, ali v istem hipu je že stopil Pavel z' očetom in gladkoobritim uradnikom Strelom, ki jo je pozdravil z globokim poklonom. Repiču je žarel obraz in govoril je hitro ter prosil druga, naj spremi nevesto, pa ji hitel popravljati beli šal, ki ga ji je ogrnila hišna; v zadnjem trenutku bi ji bil rad izkazal še kakšno uslugo, in ko se je nalahno in skoro nevede dotaknil njenega labodnega vratu, prešinilo ga je nekaj kakor električni tok. Potem pa je poljubil stari Končaj hčer na čelo in milo se mu je storilo. Nevesto je odpeljal Strel v kočijo, a Repič se je razgovarjal z ostalimi, da so se razvrstili.

Vozovi so oddrčali po gladki, zamrzli cesti in kmalu se je videla le še velika streha Končajevega domovanja. Krvava solnčna obla se je pomaknila na obzorje ter obsevala z neko žalostno svetlobo črne, gladkolakirane kočije, in ob cesti je telegrafska žica, ki je bila na debelo obdana s srežem, brnela, ker je lahen piš vlekel iz gozdov ter stresal srež na zemljo, vrabci pa so preplašeni frfetali preko kočij tja na polje.

Antonija je sedela v prvem vozu z drugom; ničesar ni zinila in niti ni slišala uradnika Strela, ko ji je začel nekaj pripovedovati. Zrla je strmeč predse, poteze v obrazu so ji okamenele, še enkrat pa se ji je pojavila zavest, ki ji je pretresla mozeg, da je storila zlo

katero se ne bo dalo popraviti nikdar več. Ozrla se je skozi šipo in šinila ji je čudna misel v glavo. Nekaj jo je privzdignilo, da je napol vstala, in v istem trenutku je hotela odpreti vratca ter se vreči v največjem diru iz kočije — in vsega bi bilo morda konec.

Strel jo je začuden pogledal ter se začel nekaj opravičevati, a tedaj se je zavedela nevesta ter sedla mirno nazaj in zatrdila je drugu, da se ji ni pripetilo popolnoma nič, da je čisto mirna. V duši pa je čutila smrt in kri se ji je vdrla v glavo in vstale so ji slike vse njene preteklosti pred oči v strahotnih oblikah in za kočijo je menila slišati zvonjenje iz cerkvice tam na pokopališču, kjer ji počiva mati, in zdelo se ji je, da čuje vmes njene proseče vzdihne. Ustni je imela stisnjeni, sentimentalna teja v bujnih laseh pa se je pobesila, kakor bi bila zvenila. Ali bi ne bilo boljše, da bi bila mrtva? Smrt! smrt!

V mestu so izstopili pred župno cerkvijo. Pavel je je čakal med vrati ter jo vedel na roki notri. Videla ni nič in čula ni ničesar.

Orgle so zabučale veličastno s kora, kakor bi naznanjale prihod zmagovalca. Vsa cerkev je bila razsvetljena, pred glavnim oltarjem pa je že stal mašnik.

Pavel Repič jo je vedel tjakaj gori po težki, pregrnjeni preprogi, in ko jo je osiveli župnik vprašal sonorno in krepko, je li hoče Pavla Repiča za spremljevalca skozi življenje, je rekla: »Da!«

Visoko gori nad njo pa se je vrtel lesteneč in v njem so gorele sveče z visokimi plameni in kadilo se je od njih pod cerkveni obok in stekleni naveski na lestencu so bingljali ter se blesketali v zimskem solncu v mavričnih barvah. Po končanem obredu je zaprl mašnik knjigo, ki jo je držal v roki, in orgle so zapele v visokih oktavah.

Gogolj.

Dva portreta. Opisal Ivan Prijatelj.

»... jaz imam vsak dan drugačen obraz, včasih celo v enem dnevu nekoliko čisto različnih izrazov« — je rekel Gogolj Annenkovu v Rimu 1841. (*»Russkaja Starina«* 1878. XXII. 161.)

ne dni so po celi Rusiji in zunaj nje slavili petdesetletni spomin, odkar se je izteklo življenje Nik. Vas. Gogolju; luč razuma mu je bila otemnela že poprej. In zopet je stopil človeku živeje pred oči maloruski mladenič z Ukrajine, pisatelj bujnih fantastično-idiličnih »Večerov s pristave blizu Dikanjke« in hudomušni kronist mesteca »Mirgoroda« ž njegovimi neskončno smešnimi prebivalci, znova se je človek spomnil drznega kazaka, ki je z »Revizorjem« preplašil celo gnilo občestvo lopovskega uradništva, in iz spomina ne gre v današnjih, za slovanstvo tako trdih dneh človeku mož, ki je ihtoč bežal iz tlačanske Rusije, potem pa iz tujine poslal svoji nepozabni domovini v dar ogromno solzo svojo — »Mrtve duše«. V tej solzi je izkrvavel. Strt in omračen se je vrnil domov, kjer je ugasnil izstradan pred svetimi podobami kakor sveča v svetišču, ki je izsrkala samo sebe, da je svetila drugim.

Gogoljevega obraza se spominjam še iz gimnazijskih let. V njem sem prvič gledal ruskega človeka. Imel sem takrat sliko Venecianova iz mladostne dobe. Nagledati se nisem mogel onih velikih, duševito mladeniških oči, nad katerimi se mi je zdelo, da poletava v vzneseno vzbočenih obrvih prelesten, zdrav in nebrzdan pogum. In ko sem gledal njegova usta, sem mislil, da se gorenja ustna dviga, da počí pri tej priči izpod nje osoljen dovtip, in komaj, se je zdelo, da čaka spodnja ustna, da že buši v smeh zaradi kakšne grozne neskladnosti na tem svetu, take na pr., kakor je nje sosed, dolgi, šilasti nos sredi finega Gogoljevega obraza.

Ko ga je slikal Venecianov, so ležale v teh zvedavih, malce zadivljenih očeh še vse fantastične in grozničave pravljice, ki jih je deček slišal na pristavi blizu Dikanjke. A blesk oči je že bil odsev ognjev iz zaporoške Siči. Moč je silila na dan, starodavna moč, ki je živela v starih kazaških povestih, neizčrpana moč starega Tarasa Buljbe, ki se hoče za pozdrav tepsti s svojima sinovama, vrnivšima se po letih pod očetov krov, onega Buljbe, ki meče po tleh lonce in

steklenice, ki ljubi svobodo in prirodo, ki se navdušuje ob Zaporožcu, spečem kar na cesti, vse štiri od sebe »kakor lev«. Ta Taras Buljba je iz onih časov, »ko je poprej mirna slovanska kri zavrela ob bujnem plamenu in oplodila kazaštvo — ono ogromno, razbešeno zmes ruske prirode«, iz časov, »v katerih je ruski duh zavzel mogočen širok razmah, silno obsežnost.« Toliko je sile v njem — mlademu Slovanu — a ne ve, kam ž njo; vse vre, vse brizga . . . Stara slovanska kri kipi, nihče je ne ureja, ampak nebrzdana gre preko zemelj pogledat, »če je še kje kak strah na svetu.«

Sedaj triumfira bujna in zdrava narava nad mladim Rusom. A tudi pravljic ni pozabil; v očeh so mu še vedno. Sedaj mu je pravljica cela priroda, posebno pa kazakova ljubica, deviška stepa. Kako se opija ob pogledu na njo, kako je ne more prehvaliti, dostojno opisati in poveljčati!

»Stepa, čim dalje, tem krasneje se odpira. Tačas je bil ves jug, vse ono prostranstvo, ki se dandanes imenuje Nova Rusija, noter do Črnega morja zelena, deviška pustinja. Nikdar ni plug ril po neizmernih valovih bohotnega rastlinstva; le konji so teptali in se skrivali po njem kakor po lesu. Nič lepšega ni moglo biti v prirodi; vsa površina je bila kakor zeleno zlato morje, po katerem so se razsipali milijoni različnih cvetov. Skozi tanka, visoka stebila trave so se smejali modri, sinji in lilasti cveti, ostri trpotec se je ponašal nad vsemi s svojo piramidasto glavičico; bela detelja je s svojimi solnčnikastimi kapicami pestrela na površju; pšenični klas je vedigabog odkod zanesen zorel v goščavi. Pod tankim strešjem tega rastlinstva so tekale jerebice in stezale svoje vratove. Po zraku je igralo tisočerno različno ptičje gostolenje. Visoko pod nebom so nepremično stali jastrebi in razprostrti perotnic in mirnih oči zrlili doli v travo. Krič vzletavajočih divjih gosi se je slišal bogve od katerega daljnega jezera. Iz trave se je dvigala z odmerjenimi vzmahami čajka in se razkošno kopala v sinjih zračnih valovih. Glej, izginila je v višini in samo črna pika se še prikazuje! Sedaj se je zasukala s krili in se zasvetila na solncu! . . . Vrag vas vzemi, stepe, kako ste lepe! . . .«

Ali kako hitro je to mladostno ekstazo skalil pogled v to strašno mešanico, ki ji pravimo svet! Kakšne prikazni se ne gibljejo v tej gneči, in kakšni dogodki se ne dogajajo! Človek bi se jim najraje neprestano smejal, tem bitjem, ki se imenujejo ljudje. Gogolj ve o njih strašne nezaslišaniosti. Tako tisto krvoločno povest o »Nosu«, ki se je bil izgubil. Kar izgubil se je bil in še v časopis niso hoteli

Kovaljevu sprejeti objave, da ga naj pošteni najditelj vrne. Potem pa se je naenkrat našel zapečen v kruh. Ali pa povest o Akakiju Akakijeviču, ki se je svoj živ dan trudil za nov plašč, ko pa ga je dobil, so mu ga prvi večer ugrabili lopovi. Seveda ni mogel živeti dalje. Raje je umrl in hodil potem po nočeh strašit na Kalinkin most in še daleč okrog.

Fantastično razvija in razteza Gogolj človeške neumnosti pred čitateljem. Potem pa jih osvetljuje z jarkim svitom svojega humorja. Takih povesti ni še nikoli nihče doživel. Ali ko je ruski človek bral, je dejal sam pri sebi: »Take stvari se seveda zares ne dogajajo, toda reci, kar hočeš, ljudje so še tako neumni, da bi se lahko dogajale.« Gogolj pa se smeje dalje nad figuricami, ki imajo neskončno majhno, a neznansko hudobno in zločesto pamet (Revizor) ter vleče preko sedmih dolgih poglavij črez zobe Ivana Ivanoviča in Ivana Nikiforoviča, dva meščana iz Mirgoroda. Toda ko zbija iz njiju najhujše šale, opazi naenkrat, da dvoje živih bitij konec jemlje. Grozna tragika preturga šaljivčev smeh. Še z vsem razsmejanim obrazom se obrne k občinstvu in reče: »Dolgočasno je na tem svetu, gospoda!« in tiho odide.

To je portret Venecianova.

Leta 1837. je odšel Gogolj na zapad. Za kratek čas se je povrnil v Peterburg leta 1839., za dalje časa v letu 1841. Bivajoč v Rimu, je sameval. Le včasih je prihajal k slikarju Ivanovu, da je govoril ž njim o Rusiji. Domovina mu ni šla iz misli. Z boleščjo je mislil nanjo. In ko je mislil nanjo, je pisal prvi del »Mrtvih duš«. V njih je mislil Rusijo, kakršna je bila v resnici. In ta njegova misel je postala grandiozna in strašna slika, v srce segajoča propoved. Ko so ljudje čitali te »Mrtve duše«, so se zamišljali in zmajevali z glavami. Znamenit pisatelj je vzkliknil, ko jih je prečital: »Moj Bog, kako bedna je naša domovina!«

Predno je odšel Gogolj s končanim prvim delom »Mrtvih duš« iz Rima, portretiral ga je ondukaj njegov prijatelj Ivanov.

To že ni več prejšnji Gogolj. Že ko je bil l. 1839. prišel za kratek čas v Peterburg, ga skoro ni bilo mogoče več spoznati. O tem piše Aksákov v svojih »Spominih«: »Leta 1839. se je vrnil Gogolj in ni bil več oni veseljak, kakor je bil odšel 1836. za mejo in kakor ga je naslikal Venecianov. Njegova zunanost se je bila tako izpremenila, da ga ni bilo moči več spoznati. Prekrasni, plavi, gosti lasje so mu ležali skoraj po plečih, lepi brki z muho — vse je bilo izpremenjeno. Poteze obraza so bile dobile čisto drug pomen.«

Čuden je ta obraz. Utrujen je in ves izmučen. V očeh se pozna samo še sled nekdanjega bleska, in nekdam tako duhovito-vesele poteze ustnic so sedaj vele in bridko grenke. Upadel je in izčrpan. Samo dolgi, gladki lasje se mu ulegajo kakor velik mrtvaški zastor preko sencev in ušes na rame, kakor da bi hoteli za vedno zagrniti njegovo obličje.

»Mrtve duše« leže v tem obrazu. Vsako poglavje je začrtano na njem. Nekdam tako zdravi in krepki Gogolj je zapisan smrti. Kako je to prišlo?

Prišlo je to od tega, ker je podvzel preogromno delo, ki ga je ugonobilo. V času, ko so še vse slovanske sile neuravnane in nerazvrščevane kipele in rojile brez cilja in brez smeri, se je drznil Gogolj pristopiti k njim, da bi jih uravnal in tako razvrstil, da bi stremile vse en cilju, ki se mu pravi slovanska kultura. V prvem delu se je spustil na dno teh sil. Proučil jih je in premozgal ter ločil zdravo od gnilega, svetlobo od sence in teme. Hotel je postati veliki stavbitelj, stvarnik. V drugem delu si je nameraval nabaviti in prikrojiti material, hotel je zdravega lupežnika Čičikova vzgojiti v dobrega in koristnega državljana. V tretjem delu je hotel zidati novo Rusijo. A delo je bilo preogromno. Že po prvem delu je prišel iz sveta »Mrtvih duš« potrta in omračen, a vsa ostala stavba se je z velikansko težo porušila in podsula in podvalila njegov duh za vedno.

Ostal mu je samo še medel spomin na ono, kar je bil in kar je hotel. Govoril je, da je prorok, Mesija. A bil je izčrpan, uvel in slaboten blaznik. Sedaj je priporočal v »Pismih prijateljem« vdanost, pasivnost, opominjal, naj nihče ne zagovarja cerkve proti napadalcem, ampak naj jo vsakdo sprejme vase. Potem bodo ljudje cerkev. In v prazne in opustošene prostore njegovega uma se je v resnici naselila cerkev. Romal je l. 1847. v Palestino in stopil po povratku v Moskvo v družbo nekega duhovnika Matveja, ki mu je pridigoval. Pri neki pridigi je vztrepetal in obupno vzkliknil: »Dovolj, meni je prestrašno!« In zatemnela je vanj cerkev s svojim asketizmom in vdanostjo in nastopila je noč v njem in okrog njega. Njegov grob so popisali z reki iz sv. pisma. Pri nogah je stavek iz Joba: »Ob grenki moji besedi se bodo smejali.«

V Gogolju je še vse v fantastičnem neredu. On je nekultiviran slovanski polnokrvnež. Čuvstvo je v njem vse in fantazija, a razum skoro nič. Dokler mu ni bilo za to, da bi urejal vse te neskladne sile slovanske narave, ampak samo za to, da bi jim dal polet, da bi jih dvignil, osokolil za nekaj višjega, je bil velik; ko pa se je trudil

naravnati slovanske brezsmotrene sile v končni paralelogram sil, je omagal in zapadel mističnemu eksaltizmu. Z novo šolo slavnih štiridesetletnikov, pogumnih graditeljev nove ruske družbe z zapadnim orodjem je prišel v preproko. In veliki realisti so šli preko njega, ko je zapuščen umiral leta 1852. A kmalu se je poznalo vsem, da so pravzaprav Gogoljevi potomci: tako Turgenjevu, za katerim je celo življenje hodila Gogoljeva skrb in bojazen za ruski narod, kakor magu Dostojevskemu, nad katerim je neprestano poletaval genij patološke religioznosti, Tolstemu, ki dvomi in ne veruje več v svoje lastno delo, in Saltikovu-Ščedrinu, ki je edini v obilni meri podežoval Gogoljevo žolč in solze in smeh. Celi Gogolj pa je samo v — Gogolju.

Književne novosti

М. Хостниѣ (M. Hostnik): Словинско-русскаѣ словарь. Грамматика словинскаго языка. — Slovensko-ruski slovar. Gramatika slovenskega jezika. — Gorica 1901. Tiskarna Gabrščekova. 388+279 strani. 8°. Izdaje peterburškega blagotvornega občestva. — Pred par leti je izdal gosp. prof. Hostnik rusko-slovenski slovar in rusko slovnico za Slovence, pričujoča knjiga pa je namenjena Rusom, ki se hočejo učiti našega jezika. Važno je, da je knjigo založilo rusko dobrodelno društvo v Peterburgu. To dejstvo pričča, da se Rusi čimdalje bolj zanimajo za druge brate Slovence. Gospod Hostnik je sestavil slovar in slovnico s svojstveno si marljivostjo. Slovar in slovnica za dva sorodna jezika ne moreta biti drugačna nego diferencialna. Slovar seveda ni popoln, a zadostuje samo za začetek tistim Rusom, ki se zanimajo za naš jezik. Razume se samo ob sebi, da bodo tudi Slovenci s pridom rabili slovensko-ruski slovar. Posebnih napak nismo zapazili. Samo to bi n. pr. čislani g. Hostnik lahko vedel, da mi Slovenci že nekaj let ne »pesnikujemo« več, nego da sedaj samo pesnimo in pesnujemo, ker smo se dodobra prepričali, da je tako boljše.

Kakor nas je pred par leti razveselil rusko-slovenski slovar s kratko slovnico, tako pozdravljamo z navdušenjem tudi slovensko-ruski slovar in slovensko slovnico za Ruse, ker nam je tudi ta knjiga živ dokaz, da na Ruskem slovanska zavednost vendar še ni čisto zaspala, nego da se probuja, čeprav to nemara nekaterim nerusko in neslovansko mislečim in čutečim tamošnjim birokratom ni pogodu... Hostnikova najnovejša knjiga ima torej velik slovansko-kulturni pomen. Rusko blagotvornično društvo, ki je knjigo založilo, je hotelo reči: Mi Rusi, ki nas je nad 80 milijonov, nismo pozabili, da ste vi Slovenci, ki vas je samo 1½ milijona, naši bratje. A tudi vi ne pozabite, da je ruski jezik vsakemu izobraženemu Slovencu, ako hoče veljati za pravega Slovana, potreben! . . .

Научно-литературный сборник. Периодическое издание „Галицко-русской Матицы“. Под редакцией В. А. Дѣдицкого 1901. Томъ I. Knjiga I–IV. Lvov. 1901. — To je zbornik Gališko-ruske Maticce, ki je bila osnovana že l. 1848. Kakor znano, pripadajo gališki Rusi k maloruskemu plemenu. Njihovo narečje se precej razlikuje od velikoruskega. Na stališču posebnega maloruskega ali ukrajinskega naroda stoje ukrajinosili in pišejo na maloruskem jeziku, ki ga govori okoli 20 milijonov ljudi. Med Malorusi pa je še druga stranka, ki poudarja in naglašča istovetnost Ukrajincev z Velikorusi s tem, da izdaje knjige in časopise v velikoruskem jeziku. In baš Gališko-ruske Maticce »Zbornik« zastopa velikorusko jezično idejo v Galiciji in v Avstriji sploh, zato je to periodično izdanje važno. Sotrudniki tega zbornika niso samo gališki Malorusi, nego tudi ruski pisatelji iz Rusije — kar naj dokazuje, da je pravzaprav samo eden narod ruski. Katera stranka bode zmagala v Galiciji, ali ukrajinska ali velikoruska, o tem je še prerano govoriti. Vsekakor stoji velikoruska jezična stranka na jako visokem stališču in ima brez dvoma najboljše namene; zato nam je simpatična . . .

Vsaka knjiga tega zbornika ima znanstvene članke, kritiko in bibliografijo, povesti in pesmi — izvorno in prevedeno beletristno blago, in poročila o sejah odborovih itd. Med pisatelji srečujemo več znanih in priznanih imen. Zbornik gališko-ruske Maticce zasluhuje našo pozornost; vsebina prvih štirih zvezkov lanskega leta je vseskoz izbrana. Zanimivo je, da so izvorne ruske povesti (n. pr. M. Gorkega) natisnjene z akcenti.

Zofka Kvedrova: »Odsevi.« Gabrščekova »Salonska knjižnica« IV. Gorica 1902. »Knjiga za knjigo«, to je deviza Zofke Kvedrove. Pred kratkim »Ljubezem«, zdaj zopet »Odsevi!« Vidi se, da živi pisateljica popolnoma svojemu umetniškemu poklicu.

»Odsevi« obsejajo dvajset črtic različne snovi in seveda tudi različne vrednosti.

»Talent« je nekak »Credo« Zofke Kvedrove! Včasih pa spiše kaj, kar je malce podobno »Schauder-povesti«. »Vaški roman« na pr. ima že skoro pregrozovit konec. Mož preseka svoji bolni ženi s sekuro glavo, potem mora gledati, kako ubito raztelesijo — da ga obsodijo pozneje še na vislice, je samo ob sebi umevno — a ljubico njegovo potegnejo mrtvo iz tolmana. Ali ni to skoro »gar viel des Gruseligen«? da se poslužim enkrat tudi jaz takega nemškega »floskula«, kakršnih je po mojem mnenju v »Odsevih« le preobilo. Navzlic temu pa je nemara ta povest v celi zbirki najboljša! Niti to ji ne škoduje, da ni samo »fragment«, ampak da je lepo komponirana in zaokrožena. »Vaški roman« je v posameznostih brez dvojbe posnet po življenju. Ravno tako gotovo pa je, da se v celoti ni dogodilo tako . . . Tu je kompozicija, tu je izumek, a vse to povesti ne škoduje, ker tudi to, kar je izmišljeno, popolnoma odgovarja življenju! . . In tisti notranji boj obeh bi se dal tako na kratko komaj bolje opisati. Tudi značaji so izvrstno risani. Tu se človek res lahko poglubi v duševno stanje junakov; tu je vse jasno, tu se nam zdi vse utemeljeno, logično in naravno! . .

V motivaciji pisateljica ni povsod tako srečna kakor tu. Na ta način, kakor nam popisuje pisateljica precej v prvi povesti »Kako je prišlo«, se ženska ne vda moškemu! Tudi »Vera« v istini ni nikoli eksistovala! Njena

smrt, navidezno heroična, je precej nelogična in neverjetna. Sploh se jaz ne morem otresti prepričanja, da pozna naša pisateljica bolj moško nego žensko dušo in narav. Tako se mi zdi tudi Liza v »Telegrafistki« docela nemogoč značaj, dočim rad priznavam, da je Milka v tej povesti dobro risana . . .

Vse povesti, ki so zajete iz življenja, so večinoma jako lepe. »Slepec« na pr. je pisan s pravim pesniškim zanosom in poletom; črtici »Ljubi me« in »Življenje« pa sta pisani že naravnost v poetiški zadivljenosti in ekstazi . . .

Ali se pisateljici ne zdi, da se samomori v njenih delih nekoliko prepogosto ponavljajo? Če jih seštejem vse v »Ljubezni« in »O dsevih«, jih je že precejšnje število. Nespametno je, obsojati kako povest že zaradi tega, ker se konča s samomorom. Navzlic temu je opasno za pisatelja, če se prevečkrat zateka k takemu koncu. Če se mu motivacija ne posreči popolnoma, če nas ne seznanj dovolj dobro z bolešno razpoloženo nesrečnikovo, se takoj sumi, da je samomor v povesti samo »deus ex machina«! . . .

Da ima naša pisateljica izredno spretno pero, da piše gladko kakor le malo naših pisateljev, je znano. Toda včasih postane premnogobesedna. Dostikrat se izraža nekam čudno, družji epiteta, ki skoro izključujejo drug drugega po svojem pomenu, in semtertja zapiše popolnoma ravnodušno celo kak nezmysel. Zgledov zaradi pomanjkanja prostora ne morem navajati. Temu vzrok pa je pač samo to, ker piše pisateljica prenač, ker nam ima preveč povedati, ker kar vre in kipi v njeni glavi in njenih prsih! No, to so malenkosti, ki ravno tako malo zatamnjujejo vrednost podarjene nam knjige kakor obile jezične, stilistične in tiskovne hibe. Večina čitateljev vsega tega niti zapazila ne bo, ker jim pojde preveč v slast to, kar jim ponuja pisateljica v svojih delih.

Gospodična Zofka Kvedrova je s to svojo knjigo iznova dokazala, da je ena najboljših naših pisateljskih moči, zato pač zasluži, da jo vsestransko podpiramo in pridno kupujemo njene knjige! . . . *Dr. Fr. Zbašnik.*

Hrvatskih narodnih pripovedak knjiga II. Narodne pripovijetke iz grada Karlovca, sela Lokava, Delnica i trgovišta Vrbovskoga. Sabrao R. Strohal, ravnatelj kr. velike realne gimnazije v Rakovcu. Prodaje se po K 2'40. U Karlovcu. Tisak P. L. Weisera, a trošak sabiratelja. 1901. —

Že l. 1886. je izdal učeni pisatelj prvo knjigo hrv. narodnih pripovedek, in sicer iz Sela Stative blizu Karlovca, ter je tudi o stativskem narečju temeljito razpravljal v petih izvestjih kr. velike realne gimnazije v Rakovcu (1887. do 1891.). Leta 1895. je prinesla 124. knjiga »Rada« jugoslav. akademije njegovo jezikovno razpravo »Osobine današnjega riječkoga narječja,« a 146. in 148. knjiga »Rada«, ki izide kmalu, prineseta njegovo najnovjšo razpravo »Jezične osobine u kotaru karlovačkom«. Ali Strohal, ki je tudi dopisujoči član »Jugoslav. akademije«, ni samo temeljit in marljiv raziskovalec narečja, ampak tudi natančen in povsem zanesljiv nabiralec narodnih pripovedek, katerih je pod gornjim naslovom izdal sedaj že drugo knjigo.

Slovinci so, kakor mi je znano, radi čitali Valjavčeve nar. pripovedke nabrane v Varaždinu in njegovi okolici. Gotovo jim bodo ugajale tudi Strohalove v kajkavskem in čakavskem narečju, ker imajo izredno zanimivo vsebino in ker jih je marljivi nabiratelj kot strokovnjak vestno pobežil, tako

da bodo tudi jezikoslovcem prav zanesljiva in dobrodošla podlaga. Tudi tistim, kateri hočejo gledati in raziskovati bogato življenje v skrivnostni in tihi delavnici narodove duše, dajejo te pripovedke bogato tvarino. Pripovedkam je pridejan instruktiven predgovor, ime pripovedovalca, njegova starost in stan ter slovar manj znanih besed. Knjigo Slovincem prav toplo priporočamo.

Prof. Mijo Vamberger.

Slovenska zemlja, IV. del: Vojvodina Kranjska. Prirodnoznanstvi, politični in kulturni opis (33 podob), str. VI. + 268. Izdala »Slovenska Matica« 1901. Po dolgem čakanju se bodo Slovenci gotovo razveselili te velezanimive knjige. Podpisani mora prof. Orožnu odkritosrčno hvaležen biti, da ga je »razbremenil«; s početka je bil za to namenjen upokojeni prof. Viljem Urbas, ki pa je med tem umrl l. 1900 v Gradcu. Tudi Orožnov opis je ostal zvest prvotni osnovi, tako da se lahko reče, da je »Slovenska zemlja« enotno delo. K temu opisu imamo le nekaj malo opomb pridati. Kdor gosp. pisatelja pozna, bo koj razumel, zakaj so gore tako natančno opisane in zakaj je v knjigi toliko slik planinskih koč (na Dolenjsko se premalo ozira). Neodpušljivo pa je, da ne najdemo nobene, vsaj pregledne slike glavnega mesta Ljubljane, ko imamo dandanašnji najrazličnejših razglednic kar čez glavo! Poleg Savice bi bil vsaj še Peričnik zaslužil svojo podobo. Zaradi oči naj bi se slike nekoliko enakomerneje razdelile, saj če pride kje kaka slika na drugem mestu, nego se govori o dotičnem predmetu, se lahko pod njo zapiše stran, kje se o njem piše. Trditev, da stoji Kranjska pod »enim knezskoškofom«, ni točna (prim. »Lj. Zvon«, 1900, str. 190).

Kot posameznost treba pripomniti, da ne pričajo same pripovedke o jezerih, da je nekdašnji velik del Gorenjskega stal pod vodo, nego tudi okamenine morskih živali. Izraz »Ljubljanska ravnina« naj bi se ne rabil, ker je že Simoni vpeljal termin »Gorenjska kotlina«. Ljubljansko mesto ima svoj poseben »pravilnik«. »Mestopis« (krajepis) marsikomu lahko napačno misel vdahne. Pri nadmorski višini Ljubljane bi bilo dobro opozoriti, da se kota 292 m tiče le Glavnega trga. Nekaj je tudi protislovij v pisavi, n. pr. Otočec (str. 207.), po »Otočice« (pravilno) str. 208. Višje gimnazije na Kranjskem fakično niso dvojezične, nego od V. razreda dalje so vse samo nemške.

Simon Rutar.

Dostavek uredništva. V »Uvodu« — natisnjenem notabene brez stranskih števil! — našteva gosp. prof. Orožen nekaj slavnihih Kranjcev rekoč: ... »imenujemo le: barona Valvasorja in Vego Oglarja, Kopitarja in grofa Koprivo (Caprivi).«

Mislimo, da bi bil g. Orožen namesto grofa Caprivija, ki nas Slovence toliko briga kakor kak pruski junker, lahko našel kakega slavnejšega Kranjca! Na primer Trubarja, Dalmatina, Bohoriča, Vodnika, Prešerna, Stritarja, Levstika i. dr.!

To so naši ljudje, slovenski možje, in Kranjska dežela je po uradni statistiki s 94% slovenska dežela! Kadar bodo opisovali Kranjsko deželo Nemci, naj imenujejo v božjem imenu tudi Caprivija, Auersperga, Lamberga in še druge nemške in ponemčene aristokrate! »Slovenska zemlja« pa se izdaje za Slovence in ti morajo poznati najprej svoje ljudi.

Zahtevamo, da se postavljajo gospodje pisatelji pri naslednjih zvezkih »Slovenske zemlje« pogumneje na odločno narodno-slovensko stališče!

Dr. Juraj Vrbanić: *Kratka uputa v narodno gospodarstvo*. Zagreb. 1902. — To je naslov drobnji, 47 str. male oblike obsegajoči knjižici, katero je spisal dr. Juraj Vrbanić in ž njo ustregel najširšim slojem hrvaškega naroda. Pisatelj kratko in jedrnato razlaga gospodarske pojme in zakone, jasno tolmači, kako se razvija gospodarsko življenje, tako da lahko vsakdo, kdor je prečital to knjižico, s pridom čita gospodarske članke. Tudi pri nas je tako, da širši krogi gospodarskih spisov niti ne čitajo, ker jih ne umejo. Z Vrbanićevo »uputo« (napotkom) ali navodilom razvozlaš si lahko vse pojme. Pisatelj govori o potrebščini, imovini, gospodarstvu, proizvodstvu, prometu, dohodku, strošku in o državnem gospodarstvu. Navedimo samo še to, da na pr. jasno tolmači, kaj je cena, monopol, denar, vrednota (valuta), banke, hranilnice, posojilnice itd., torej razlaga vse, kar mora vedeti danes vsak človek. Tako navodilo bi dobro došlo tudi našemu ljudstvu, zlasti naši mladini ga dajmo, da bode vedela, kaj je svet in življenje, in da se nauči zgodaj pojmiti in se pripraviti na borbo in tekmovanje, ki se vrši v gospodarskem življenju. — »Kratka uputa« se dobiva pri »Knjižari Dioničke tiskare u Zagrebu«. Cena 80 vin. *A. Trstenjak.*

Prešernova oda »Zdravica« na Ruskem. Iz Petrokova na Ruskem nam je poslal g. A. N. Sirotin kompozicijo Prešernove »Zdravice«. Uglasbil je pesem g. H. Grozdov za moški zbor à capella za štiri grla, seveda na ruski prevod Koršev. Ta vest nam priča, da krasna Prešernova oda elektrizuje tudi brate Ruse, saj pa tudi Koršev prevod nikakor ne zaostaja za slovenskim izvirnikom. Glasbeniki, katerim smo pokazali skladbo, pravijo, da je g. Grozdov ustvaril lepo kompozicijo, ki se brez dvoma omili Rusom.

Prešernova »Zdravica« je tako lepa, da bi morali slovenski komponisti tekmovati med seboj, kdo bi ji zložil najlepši, najprikladnejši napev.

Umetniške razstave v Pragi. 1. aprila se je otvorila 7. razstava, a vendar doslej nista niti »Manes« niti »Jednota umělců výtvarných« privedila svoje vsakoletne izložbe. Kakor se sliši, namcravajo tudi nekateri hrvaški slikarji privediti svojo posebno izložbo. Umetniško življenje postaja od leta do leta živahnješe in v publikli se opaža vedno večje zanimanje.

V začetku zimske sezone se je otvorila posmrtna izložba slik Otokarja Lebede. Cvetočja veja, odlomljena od stebila, je na katalogu lepo simbolizirala kratko, toliko obetajoče, a tako brzo strto življenje mlajdega umetnika, ki je v lanskim pomladi v svojem štiriindvajsetem letu sam napravil črto pod svoja dela. Fino čuteč pokrajinar je ljubil daljne razglede, široka polja, polne, sanjave barve poletja. S smelo, široko tehniko, z briljantnimi, kipečimi, a vendar deli-

katnimi barvami in z neprimerno perspektivo je slikal svoja dela. Bil je mojster v pokrajini. Ali naenkrat postaja nezadovoljen s svojimi sujeti, pokrajina mu ne zadostuje, ljudi hoče slikati: »... naše ljudi, uboge in izmučene«, kakor pravi sam. Ali tehnične težkoče so bile močnejše nego njegova volja.

Pozneje sta pobudila Václav Radimský in Jaroslav Špilar s svojimi razstavami senzacijo. Osebito prvi je umetnik redke nadarjenosti in moči. Ah, kako vriskajo te barve, solnčne, jasne in vroče! Bajni zapadi solnca, zelena polja, morje in potoki in reke in ribniki — to so njegovi sujeji. Nedo-sežno zna slikati vodo in zrak. Vse se giblje, vse živi na teh slikah. Lahkotno najde najsijajnejše kontraste, ki očarjavajo in mamijo gledalca. Rudeče makovo polje na morski obali; modro, daljno morje, čisto, visoko nebo, a spredaj rudeč, goreč mak — kdo si more zamisliti kaj efektnjšega! — Jaroslav Špilar, ta priznani češki slikar, je nedvomno mnogo izgubil s primerjanjem z Radimským. Njegove slike iz Italije so brez sijaja in življenja, osebito za morje nima zmisla; sploh so mu južne barve, južni zrak, južne pokrajine tuje in on jih slika hladno in leseno, zato je seveda v svojih chodskih slikah mojster. On razume to ljudstvo, v teh starodavnih, častitih krajih v dnu duše; z ljubeznijo je prikazana vsaka gesta, vsak pogled teh »najzapadnejših Slovanov«, ki so toliko pretrpeli pod pritiskom tujih elementov. Njihova pusta, uboga pokrajina, originalnost njihovega žitja, ves njihov razviti značaj, njihova historija in njihova sedanost so našli v Špilarju svojega pravega interpreta. Njegovi akvareli so sijajni, dočim mu je oljnata barva še trda in težka.

Izložba »Umělecké besedy« ni imela nobenega umetniškega značenja. Srednji talenti in nadarjeni diletantje so izstavili precej slik sladkih in oglajenih, katere srednja publika tako rada kupuje. Še najboljše stvari so imeli bratje Liebscherovi, Langer, Hudeček in Ženíšek. Mnogo je bilo cvetličja od slikaric. »Krasoumná jednota« je priredila izložbo B. Schnirchovih del. Schnirch se je smatral poleg Myslbeka za najboljšega češkega kiparja. Danes to že ne velja več. Novega, modernega, originalnega pri Schnirchu ne najdete, on je mojster antike in klasicizma. Ali v tem je v istini velik umetnik. Tragika njegovega umetniškega delovanja je, da so njegova najboljša dela za bodočnost toliko kakor izgubljena. Njegovo življensko delo — slavne frize za pročelje »Narodnega divadla« so bile v požaru uničene, ki je komaj postavljeno gledišče pokončal; »sv. Vaclav«, v katerega je Schnirch vložil vse, kar je bilo pietete in ljubezni k svojemu poklicu v njegovi duši — ostal je samo v sadri. Schnirch je bil visoko in vsestransko naobražen; znal je več jezikov, med njimi tudi slovenski, zanimal se je za vso ustvarjajočo umetnost, za arhitekturo kakor tudi za umetni obrt. Dokler bo stalo »Národní divadlo«, »Rudolfinum«, »Muzej« in druge palače v Pragi, njegovo ime v češkem narodu ne zanikne. Tudi dunajski parlament ima nekaj njegovih soh. Na izložbi je bilo 72, večinoma večjih skulptur, 34 risb in 15 fotografij.

Alojzij Kalivoda je podal v svoji izložbi celo vrsto sanjavih melanholičnih motivov iz narode. Njegove mehke, decentne barve se fino skladajo z diskretnimi, nekričečimi sujeti. Kalivoda je sanjar in romantik. Mala vaška hiša, par dreves, mlaka vode, nad vsem blede mesečna luč — a vendar toliko tajnega, bajnega, ki bedi in snuje po noči okrog hiš. Do vsakega najpriprostejšega motiva vdahne umetnik kos svoje melanholične duše. Kalivoda je Mařákov učenec, ali že čisto svoj, poseben, originalen tip.

Triinšestdeseta izložba »Krasoumné jednoty pro Čechy« je, kakor vsako leto, tudi letos na svoji višini. Premalo je tu prostora, da bi se mogla spuščati v podrobnosti. Zastopani so razni domači in tuji poljski, francoski, italijanski, danski in nemški umetniki. Češki umetniki so razmeroma zelo maloštevilno zastopani. Večinoma se zbirajo ti okrog »Manesa« in »Jednoty českých umělců výtvarných«. Mucha je izstavil svoj »Očenaš« (16 akvarelov), ki je morda tudi doli pri nas v reprodukciji znan, Uprka je izložil samo eno sliko, Schaffin Kocian nekaj prav dobrih skulptur. Tudi Klusáček, Jansa, Radimský, Kalivoda in Zdenka Braunerova so izložili nekaj slik. Najzanimivejša je pač dvorana društva poljskih umetnikov »Sztuka« v Krakovu. Največ je tu portretov, a osobito očarajo gledalca prekrasne slikarije Josipa Mehoffera za visoka okna friburške katedrale. Tudi dvorana dunajskega slikarja J. V. Krämerja je interesantna. — Češko-nemški slikar Orlik ima nekaj prav krasnih japonskih motivov, J. Schüsser veliko oljnato sliko: »Fatum — Vita — Libertas«, ki je enako pretresajoča po ideji kakor po izvedbi. — Izmed skulptur ima največjo sugestivno silo »Vojni krik« Augusta Rodina. Človeku kar zazveni v ušesih in v vsch živcih, kadar pogleda na to krasno delo. — Izloženo je tudi mnogo prekrasnih malenkosti umetniškega obrta, omar in pohištva.

Zofka Kveder (Praga).

XXII. umetniška razstava ruskih akvarelistov v Peterburgu. Šestdeset razstavljalcev akvarelistov je razstavilo v »Pasaži« nad 300 umotvorov, med katerimi jih je mnogo zanimivih. Kdor bi videl prvič rusko akvarelno razstavo, zanimala bi ga zelo, in po dostojnosti nekaterih slik lahko sklene, da se približujejo ruski akvareli vedno bolj in bolj k vrhuncu zapadnoevropskih akvarelov.

Te razstave se udeležuje več umetnikov, kateri so si že davno zaslužili slavno ime na Ruskem, kakor tudi v zapadni Evropi, n. pr. Lagorijo, Pisevski in Karazin. Ker se ta razstava odvarja redno vsako leto, navadilo se je, da je zelo tukajšnje občinstvo. Sliši se semintja, da se opaža, kakor da ta ali oni umetnik ponavlja večkrat svoje snovi, toda vedno jo poseti z zanimanjem mnogo obiskovalcev, in umetniki se štejejo tudi lahko srečne, ker se proda vedno mnogo slik, akoravno določujejo take cene, za katere bi, žal, pri nas morebiti ne prodali ne ene. Dve sliki sta kupljeni za galerijo ruskega publičnega muzeja imperatorja Aleksandra III. v Peterburgu; nad petnajst slik pa so kupili razni udje carske družine za pridvorne galerije; nekatere druge pa so si nabavile privatne osebe. Ruskim umetnikom se torej ne godi ravno pre-slabo v gmotnih razmerah, od katerih je večkrat odvisno tudi napredovanje v umetnosti. Za najboljšega umetnika te razstave smatram R. A. Berggolca, kateri se odlikuje na vsch slikah z junaško silo sočnatih barv, v risanju, izbiranju snovi in s čudovito prosto in smelo tehniko. Dalje slede umetniki: A. A. Čumakov in L. M. Brajlovski, katerih slike so kupljene za galerijo zgoraj omenjenega muzeja. Prvega slika je »Južni breg Krima« (Kikeneč), a drugega je izvrstni akvarel »Kremeljski stolp«. Brajlovski je razstavil še eno drugo sliko »Notranjost cerkve sv. Marka v Benetkah«. V. P. Ovsjanikov se je odličil s svojimi slikami »Na daljnem severu« in »Ešču u nog Kavkaza tišina«. A. S. Egorov razstavlja poleg drugih šestih izbornih slik: »Pri studencu«, »Zima«, »Potok«, »Reško kamenje« in »Zjutraj v parku«. K. J. Križicki ima slike: »Pomladni večer«, »Gozdni porobek po zimi« in »Večerne sence«. V. A. Feldman: »Elegija« in »Pred solničnim zahodom«. K. E. Geftler: »Zgodaj spo-

mladi v močvirju Sestorecka« (v Finlandiji), in »Kronstadtsko pristanišče«. A. A. Pisemski: »Večer«, »Jesen« in »Mrak«. S. J. Vasiljkovski razstavlja sedem prav izbornih akvarel. V. J. Navozov se odlikuje posebno s študijo: »Glava starčeva«. G. G. Tranščel razstavlja dve študiji: »Starka« in »Nesrečnež« z izvrstno ekspresijo. Omenjam še imena nekaterih drugih umetnikov, katerih umotvori se lahko prištevajo dobrim na razstavi. To so: A. A. Rjedkovski, L. F. Lagorijo, A. J. Ladkevič, A. S. Hrjenov in D. A. Benkendorf. Kot že davno znamenit ilustrator se udeležuje te razstave N. A. Karazin. Izmed najboljših njegovih slik je: »Mokri gozd«. Na nekaterih njegovih slikah je izvrstno izražena zimska burja; v resnici čutiš, kako da bi pred teboj metlo s snegom. Vsi ti umetniki razstavlajo večinoma pokrajinske slike; semintja se vidijo kake cvetice, žanrovih pa je prav malo. Enega iz najboljših akvarelnih portretov omenjam: V. M. Izmajloviča, ki razstavlja izboren damski portret, odlikujoč se tudi po svoji velikosti, kakršnih vidimo v akvarelu redkokedaj, vendar pa je dovršen z najfinejšo in široko tehniko.

P. S. Žmitek (Peterburg).

Med revijami

»Česká Revue.« V aprilski št. poroča g. dr. Karásek o »Slovenski Matici« in o »Ruski antologiji«. Na kratko ocenjuje Matičine knjige in poudarja važnost njenih publikacij. Glaserjevo literarno zgodovino kritikuje jako ugodno. — Jako laskavo sodi g. dr. K. o »Ruski antologiji«, katero sta izdala † I. Vesel in Aškerc. Kritiku ugaja, da ima »Antologija« tudi prevode iz najmlajših pesnikov ter da so knjigi dodane tudi biografske in literarno-kritične črtice. — Na koncu svojega poročila omenja kritik še znamenite Jagičeve knjige »Puškin v prevodih jugoslovanskih jezikov«, ki jo je izdala ruska akademija. Kakor znano, je studijo o slovenskih prevodih Puškinovih pozij spisal v temeljitem članku naš sotrudnik gosp. Iv. Prijatelj, in to seveda v ruskem jeziku.

»Květy«, češki beletristično-znanstveni mesečnik, imajo v 3. in 4. letošnji številki daljše poročilo o najnovjši slovenski književnosti. Studijo, ki se precej tesno naslanja na Glaserjevo literarno zgodovino, je spisal g. I. Paulík. »Květy« izhajajo v Pragi že 24. leto ter prinašajo tudi ilustracije ter vinjete, ki jih riše znani originalni češki slikar Mikulaš Aleš. Stalen sotrudnik »Kvetův« je pesnik Vrchlický.

Splošni pregled

† P. Ladislav Hrovat. 14. aprila je umrl v Novem mestu c. kr. gimnazijski profesor v pokoju p. Ladislav Hrovat, odličen slovenski pisatelj in narodni buditelj — splošno znan pod imenom pater Lacko. Porodil se je pokojni 10. marca l. 1825. v Zgornjem Tuhinju. Ljudsko šolo je obiskoval v Kamniku, latinske šole pa v Ljubljani. Dovršivši šesto, je vstopil l. 1845. v frančiškanski red in je bil 22. septembra 1849 posvečen v mašnika. Potem so ga poslali na

Dunaj, da se pripravi za gimnazijskega učitelja, in tam je l. 1854. prestal izpit iz klasične filologije. Potem je nastopil službo na novomeški gimnaziji in je deloval v tej službi do l. 1890. Tedaj je bil pri umirovljenju odlikovan z zlatim zaslužnim križcem s krono.

Že koj prva leta po nastopu službe gimnazijskega učitelja se je oglasil z nekaterimi [programskimi razpravami iz svoje stroke, sprva v nemškem jeziku, n. pr. *Hectors Charakteristik, Das aorist. perfectum in latein. Folgesätzen* —, pozneje pa se je popolnoma oklenil slovenske besede ter v slovenski besedi napisal še mnogo razprav in drobtinic ali »paperkov«, kakor jih je sam imenoval. Priobčeval je te svoje sestavke slovniške vsebine v gimnazijskih poročilih, po »Novicah«, v Jancžičevem »Glasniku« in Lampetovem »Domu in Svetu«. Med temi slovniškimi razpravami naj posebno omenimo l. 1867. v gimn. programu objavljeni sestavek »Pravila za slovensko pisavo«, ki ga je l. 1891. na prigovarjanje svojih nekdanjih učencev dal v posebni brošurici v drugič natisniti. Prevajal je tudi na slovenski jezik stare klasike in objavil v »Klasju« l. 1862. »Ksenofontove Memorabilije na Sokrata« ter v »Zori« l. 1872. »Ciceronove govore zoper Katilino«. — Najznamenitejše njegovo delo je pa gotovo »Slovensko-latinska slovnica« iz l. 1874. — Ta knjiga je aktualnega pomena, ker je z Žepičevimi vajami vred omogočila pouk latinščine s slovenskim učnim jezikom na slovenskih vzporednicah kranjskih gimnazij.

Pokojni pater Lacko je bil preprost in skromen mož, odkrit značaj dobrohotnega mišljenja, ne brez humorja — pred vsem pa navdušen Slovenec in kot tak bodrilen vzgled svojim učencem. Pokojnik uživaj v večnosti blažen pokoj, Slovenci pa ohranimo v blagem spominu skromno, a delavno življenje patra Lacka!

Javna predavanja v Ljubljani so se nadaljevala še meseca aprila. Dne 6. in 20. je predaval deželni inženir g. Sbrizaj o osuševanju Ljubljanskega barja. Podal je zgodovino osuševanja, navedel več projektov osuševanja ter omenil, da je vlada resne volje, lotiti se osuševanja po najnovejših načrtih. Ljubljansko barje je bilo za časa Rimljanov suho in kultivirano. V barbarskem srednjem veku pa, ko se je bilo prekinilo vsako resno kulturno delo, spremenilo se je tudi Ljubljansko barje v pravo barje. Pred dobrimi sto leti se je največ trudil za osuševanje barja slavnj jezuit in inženir Gruber, ki je zgradil po njem imenovani kanal. Dandanes je osuševanje barja samo denarno vprašanje. Dolžnost države bi bila, žrtvovati ves potrebn denar, da bi se tako velik kos zemlje pridobil za zemljedelstvo in da bi se barjanom ne bilo treba izseljevati v Ameriko. Ko bi bilo Ljubljansko barje last Nizozemcev, kdaj bi ga že bili izsušili! Saj so celo oceanu že oteli velik kos zemlje in ga pripravili za kulturo.

Tridesetletnica Gajeve smrti. Meseca aprila je preteklo 30 let, odkar je umrl slavnj dr. Ljudevit Gaj, oče jugoslovanskega »ilirizma« in preporoditelj hrvaške narodne misli in književnosti. Dr. Gaj je nameraval pod imenom »Ilircev« združiti v duševno in jezično edinstvo Hrvate in Slovence. Uresničenje te velike ideje se mu vsled kratkovidnosti nekaterih vrstnikov sicer ni posrečilo, ali »in magnis et voluisse sat est«. In končno je iskra narodne ideje, ki je prešinjala »Ilirce«, blagodejno vplivala ne samo na razvoj hrvaške, nego tudi slovenske književnosti. Gaju se imamo tudi zahvaliti, da imamo z brati Hrvati vsaj eden in isti pravopis. Slava velikemu Jugoslovancu in književniku Gaju!

Grof Tolstoj, ki biva sedaj, kakor znano, v Jalti na Krimu, je zopet ozdravel.

Petdesetletnica smrti Žukovskega. Dne 12. aprila (st. st.) je preteklo 50 let, kar je preminul ruski pesnik Žukóvskij. Če je Puškin prvi solnčni dan v ruskem pesništvu in v ruski literaturi sploh, potem je Žukovskij zarja oznanjevalka tega dne. Žukovskij je bil romantik in romantika ga je nagibala k temu, da je obdelaval narodne snovi iz sanjavega sveta ruskih bajk in balad. Sam Bjelinskij pravi, da si Puškina ne moremo misliti brez Žukóvskega. Poleg izvirnih pesnitev je Žukóvskij tudi veliko prevajal iz zapadnih literatur ter seznanjal Ruse z duhom zapadnega pesništva. Žukóvskij je bil velik idealist ter je bil prepričan, da le stremljenje k velikim idealom pravičnosti in humanitete more oplemeniti kak narod. Kot visokoizobražen mož je blagodejno vplival tudi na vladajoče kroge.

Slovenska ljudska šola pri Sv. Jakobu v Rožni dolini na Koroškem, katero so bili naši rojaki po vztrajni 14letni borbi l. 1892. priborili, je sedaj v največji nevarnosti, da jo zalije vsenemška povodenj! Na Koroškem je brez dvoma nad 150.000 Slovencev, a pravice našega jezika se teptajo tam gori onkraj Karavank na nečuten način. Poleg ljudske šole na Jezeru je bila petrazredna slovenska ljudska šola pri Sv. Jakobu v čisto slovenski Rožni dolini skoro edina nada naših rojakov. Rovanju vsenemških spletkarjev se je posrečilo pridobiti nekaj nezavednih Slovencev na svojo stran, da so prosili za »utrakvistno« šolo. Ta prošnja je bila seveda voda na mlin nemškega deželnega šolskega sveta, kateremu je slovenščina na Koroškem trn v peti. Naši rojaki so protestovali pri ministrstvu, da bi se jim pri Sv. Jakobu vtihotapila in vsilila nemška šola. Če je še kaj pravice na svetu, upamo, da zmagajo.

† Gljeb I. Uspenskij, znameniti ruski pisatelj, je umrl 24. marca. Uspenskij je pisal povesti in studije iz kmečkega življenja. Njegovi spisi so verno zrcalo mišljenja in čutenja ruskega ljudstva. Kdor torej hoče poznati dobre in slabe strani ruskega mušika, temu so neobhodno potrebni spisi Uspenskega. Ruska kritika ga prišteva k takozvanim »narodnikom«, ali boljše rečeno: Uspenskij je bil glava teh narodnikov, t. j. pisateljev, ki so izučavali preprosto življenje na kmetih, primerjajoč ga često nenaravnemu življenju mestnih ljudi in inteligence sploh. Število Uspenskega spisov je jako obsežno.

Začetek in konec življenja na naši zemlji. V dunajski reviji »Wage« je objavil v 17. in 18. številki dr. Frid. Knauer zanimiv članek o začetku in koncu vsega pozemskega življenja. Svoje hipoteze opira na geologijo in toploto zemeljskega jedra. Po Knauerjevih računih je človeški rod star okoli 200.000 do 300.000 let. Zemeljsko jedro pa se ohlaja, njena skorja postaja debelejša in debelejša. Hladni pas se približa v tisočletjih bolj in bolj ravniku (ekvatorju). Navsezadnje bode živelo vse, kar je sploh živega na zemlji, samo še ob ravniku. Pa tudi tukaj se ohladi zemlja sčasoma popolnoma. Vsa voda usahne in tudi vse življenje prestane. Človeški rod sam izumrje. In ta katastrofa pride baje čez 100.000 ali čez 150.000 let.

Popravek. Na strani 302. čitaj v 4. štrofe 4. verzu prelivala (kak prelivala naša se kri . . .) [»Rapsodije bolgarskega goslarja.«]

